

1

אונקלוס

שעה דברים לב האינו

לב 7 « האינו השמים ואדברה * אציתו שמיא ואמלל ותשמע

לקט בהיר

רש"י

(א) כלומר לא אל השמים מדבר, שכן לא מנינו בכל הפרשה דיבורים לשמים, וכוה מיושב למה לא אמר האינו השמים דברי, אלא אחס שמים האינו ותהיו עדים ואדברה לישראל, ואמר "מתרה" כהם, שלא רק סיפור דברים מה שהיה ועמידות אני אומר להם מה שהיה, אלא התראה יש בדברים הללו, והתראה נריכה להיות בפני עדים (רא"ם), וכוה מיושב ג"כ למה בכלל לומר האינו השמים הלא הם

שומעים ממילא, אלא לומר שצריכים להאזין להבין ולידע שהתראה יש כאן (ג"א): (ב) ר"ל צפ' ואתחנן וכן צפ' נצבים אמר משה לישראל שהולך להעיד כהם שמים וארץ (רא"ם), והכוונה כזה שלא רק העדים צריכים לידע ולשמוע ההתראה אלא גם המותרה צריך לידע שדיבור זה התראה הוא לו ויש עדים בהתראתו (ג"א), עוד יש לכון זו, שלא אמר בפירוש ואדברה לישראל א"כ יש פתחון פה לומר שלא לנו דיבר אלא לשמים וארץ, לזה אמר שאין כאן חשש זה שכבר אמרתי להם לישראל שאני הולך להזמין עדים עליהם (מ"ל), ואמר וכן ותשמע הארץ, פי' גם זאת היא בדרך זה כמו האינו השמים שגם הארץ תשמע התראתי, הגם שלא אמר בארץ ואדברה, מפני שכן דרך המדבר והכותב (ובפרט שירה) לשנות אמרתי בנותחאות שונות, ומה דלא כילינהו בהדדי לומר האינו שמים וארץ ואדברה, משום שהשמים מכובדים יותר מן הארץ (רא"ם), וזה פשוטו ופשוטו ונכון הוא, ורבותינו בספרי אמרו לחד לישנא ח"ל לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האינו השמים ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי' בא יע"י וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאינו ארץ שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים והאינו ארץ שהיה קרוב לארץ עכ"ל הספרי, וכן כתב יב"ע, הנה פי' אומרם שהיה משה קרוב לשמים ידוע לכל בר ביה רב, שהלא עלה שמים לקבל תורה ושהה שם ק"כ יום נשמתו וגופו הק' והמיווכך להם לא אכל וגו' והיה רחוק מן הארציות כרחוק מזרח ממערב, ולשון רבותינו בעלי חוס' לפי שאומנתו של משה בשמים, ובדברי רז"ל אלו מיושב שמתחר שחלקן למה שיה לטונו הפך מישיעו, אבל אינו מיושב עדיין למה באמת חלקן וצריכין לנו לדברי הרא"ם משום כבוד שמים: (ג) כוונת הקושיא, בשלמא בלא האמור יכולנו לומר דבלא כוונה דיבר אליהם לפי שהיו שם לפניו אמר האינו כדרך המתאמת שאומר נערו לכל מי שמלא, וכמו יע"י הנביא שלא העיד כהם כלום אלא אמר בניס גדלתי וגו' ואמר שמעו שמים וגו', אבל לפי מה שאמרנו שהומינס לעדים למה דוקא שמים וארץ, ועוד הלא עוגש מן השמים אין צריך התראה ועדים, ועוד מה יועיל ההתראה עתה אם יעשו התועבות שנים רבות אח"כ, וע"ז תירץ צ' תירוטים, (א) שאה"נ אין זו התראה כדי שיענשו, אלא שלא יצאו בטענה שלא מגיע לנו כל כך קללות ופורעניות ובפרט הסתרת פנים וגלות חוק לארצם, יעטנו ויאמרו יעניש הקב"ה אותנו בתוך ארצנו ולא יסתיר פניו וזה יגרום פורענות בלי גבול יותר מן הראוי, לזה העיד עליהם בהתראה שקבלו עליהם כל זאת בצרית, ודוקא שמים וארץ שהם קיימים, והנחלת יעקב כתב שצורך העדים כדי שישמעו ישראל שיש עדים ועל ידי זה יזהרו ביותר, והשנית כדי שהעדים בעצמם ישלמו להם מעשיהם בין לטוב ובין לרע, וכוה מיושב למה דוקא שמים וארץ ולא הרים וגבעות, ובפ' נצבים (ל' י"ט) מביא רבינו טעם

אור החיים

(לב) א. האינו השמים וגו'. יש להעיר והארץ או שמעו שמים וארץ, ג' למה לשמים אמר ראשונה למה אמר ואדברה לשון האזנה ולא ארץ אמר לשון שמיעה, ד' למה ולא אמר על זה הדרך האינו השמים דברי", צ' לשמים אמר לשון נוי האינו לנוכח ולא ארץ אמר למה לא כלל אוחס יחד ויאמר האינו השמים והשמע"י שהיה לו לומר ושמעו הארץ, ה' למה

אור בהיר

(א) כי כשהתחיל לומר האינו היה לו לסיים מה שיאמרו, הגם שמוכן מאליו, על כל פנים למה לא דיבר בדרך ישר, הלא אין צריך להאריך לשון, ואדברה. (ב) והוא לשון נסתר, כלומר אני אדבר והיא תשמע.

לשמים אמר ול פי אמירה רכו אמר אמרי. ו משה שהיה ו וגו' ישעיה ו שמעו שמים מהדקדוקים" לומר, וקודם האינו, והנה אופן, והשני ו שהשומע רחוק שבלא הטיית יגיד שכל כך אמר האין, וד כובלת גם כן ו וזה יחישבו שקדמונינו בחו לתורה", ובעני הפירוש מנגד הלכה, ומה ג בפסוקי" כאש מישיבים זו כל שהשמים הם משה שיטו אז אזנכם לשמוע מטמנה" בלא ויכולה לשמוע אומר אמרי פ זה הרוחנו ישו ואחד קרוב לזו לו, לרחוק קרל

(ג) וכי יש אמרים בדרך הא"י. (ד) הלכה. (ה) שם מיושב דקדוק א' ו למשה לכותבם בחו וגו'. (ד)

האינו השמים... ומשם באו... מאלף שיהיו צדי גורג ורומחורנו ממיזורה

וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף אֶרְעָא אִמְרֵי פִמִי ב יְבִסִם כְּמַטְרָא

לקט בהיר

רש"י

אמר על שמים וארץ כדי שילמדו מהם שלא שינו את מדתם, משום דשם מדבר לישראל והוכיחם וטעם זה ג"כ מתוכחה היא, אבל כאן מדבר אל העדים שידעו ויבינו מה הוא עדותן (ד"ד), ויש שאין גורסין „ועוד“ אלא לעולם ועד, ולפי"ז הוא כולו טעם אחד, ויהיה פירושו, כי היאך יעידו שמים וארץ הלא אין להם פה ואין אומר ואין דברים, אלא זו יהיה העדות שימנו שכן ועונש וזוה מעידים שקבלו עליהם הנבית (כ"י): (ד) לעולם בעולם הזה, ולא לעתיד לבא (מ"ל), וכן תרגמו יו"ב"ע, וכן שינוי בספרי עתידה כנסת ישראל שנאמר לפני הקב"ה רבש"ע הרי עדי קיימים שנאמר העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ אמר לה הרי אני מעבירן שנאמר (ישעי' ס"ה י"ז) כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה וגו': (ה) רק ואח"כ, ור"ל שגם האדעתם מן הארץ וגלותם יבא על ידי שמים וארץ שכאשר יהיו ברעב וצמא יתנו ביד אויב (ג"א), ויש להוסיף ולהרחיב דברי הגו"א אלו, שהרי צ"ל ואמתה אמר הכתוב העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי „אבוד תאבדון“, הרי שעדותם לא רק על השבע והרעב, אבל בדפוס הראשון מסיים מאמר זה בדוספה ח"ל דין כאמור יד העדים תהיה זו בראשונה ויד כל העם בלאחרונה עכ"ל, והגם שנאמר שתלמיד אחד כתבו בפנים אעפ"כ נראה שכוון הוא בדעת רבינו, שהרי אמר בלשונו ואם יתחייבו תהיה בכם יד העדים „תתלה“, ולפי"ז יהיה כוונת רבינו לומר משל דומה לנמשל, שמים וארץ הם יד העדים והאומות הם יד כל העם: (ו) ר"ל אין זה לזוי שמזוה ואומר שילמדו

בהם קיימים לעולם" (ספרי), ועוד* שאם יבאו העדים ויתנו שכר* הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו עלם, ואם יתחייבו תהיה בכם יד העדים תחלה (שנאמר) (י"ה י"ז) ועלר את השמים ולא יהיה מער והאדמה לא תתן את יבולה, ואחר כך ואדעתס"י מהרה על ידי האומות (הנהי - ספרי): (ג) יַעֲרֹף כְּמַטְרָא לְקַחֵי. זו היא העדות שתעידו" שינוי נוסחאות: ולא עוד אלא - לעולם ועד שאם - שכן שנאמר וזכר"י טי י"ב

אור החיים

אמרי פי כי הגוף להיות טעמו רחוק מהמושכלות לריך אמירה רכה לשמוע. עוד נתכוון לדבר עם הדרגות הנמלאים בישראל, אחד הם גדוליהם וראשיהם, צ" המה המון העם שאין להם שם בעם, וכינה לגדולים בשם שמים שהם צמדריגה גדולה, והקדימם, ודיבר להם בלזוי האזינו השמים, ואחר כך אמר והשמע הארץ פירוש מעלמן ישמעו ההמון הנמשלים לארץ כשיראו גדוליהם הולכים בדרך נכון, וכאומרם ז"ל (זוהר ח"ב ל"ו:) וזה לשונו אי רישא דעמא אהתקן כולא אהתקן. עוד ירמוז אם יאזינו דברי תורה אז יהיו נקראים שמים, והוא אומרו האזינו בזה אהם נחשבים שמים, על דרך אומרו (תהלים פ"ב) אני אמרתי אלהים אהם, וכמו שהארבעו בפרשת בראשית (ו' ג') שעל ידי מעשה הדיקים גם החומר מהפכים אותו ועושים אותו אורה, ועל ידי מעשה הרשעים מהפכים האורה לחומר, וכבר אמרנו כי האורה התיחס בשם

שמים" והחומר יתיחס בשם ארץ, ואומרו ואדברה פירוש לא בשעת הכוונה לבד האזינו אלא אפילו בשעה שידבר קשות בתוכחות על עון לריכין להאזין, ואומרו והשמע הארץ וגו"י) פירוש שאפילו אחר פרידת הנפש מהגוף והשאיר בחינת הארץ לבדה אף על פי כן השמע הארץ אמרי פי, פירוש על דרך אומרם בספר הזוהר (ז"ח בראשית כ') וזה לשונו לאינה וראינה וגו' עתידה צח קול לאתערא בכל ליונא וליונא צבתי קברי ואומרת לאינה וראינה פוקו מתחת בלאותה דעפרא ואחערו משנתכון בנות ליון כמא דאת אמר מה ליון הלא ע"כ, הוא המאמר שמצטיה ה' לדיקים שישמע גופם אחר שיהיה בארץ, והוא אומרו והשמע הארץ אמרי פי, וממולא דבר אהה למד שמי שלא יאזין דבר ה' לא ישמע גופו השוכן בארץ את קול הכרוז שהוא ולא יהיה עפרו ננער:

ב. יַעֲרֹף כְּמַטְרָא לְקַחֵי. פירוש על דרך

אור בהיר

(י"ז) ואם תאזינו דברי תורה תהיו שמים מכל וכל אפילו גופכם. (יח) לשון עמיד. (יט) מה כוונת הכתוב בלזותו שיהיה המורה

אולפני יתקן כרוחי מטון

שאינו אומר צו חיים לעולם כ יערפון" השמו יעוף*, וכן נהי כ"ח: תזל כג שהמער יש צו שינוי נוסחאות: ויתני ומעגליך דרכים: כמו יערפון על נריכים, שלא ראי

אומרם ז"ל (ו) וכו', יכוון הכח לזון ולפרנס כ שיטור הכתוב וכאילו אמר יג הוא שואל מה פרנסתו, וממו מפייהם טיפי מה שפירשנו צ פירוש אם ראי שכינה ללימוד למעשה המטר שהמטר מניעה התורה תערפני תאצו וגו' ואם צמלות שונות ל שכתב תורה לקחי שה' נתן אלהים, והגם כלולים כל מה פי"ג), וכנגד

כמטר, ולמה למשל אצב לשון זה, וכן כ כדבר הנקח מיד ל

אֹרְפָנִי יִתְקַבֵּל בְּטָא מִימְרֵי בְּמִטְרָ לְקַחֵי תִזְל בְּטָל אִמְרָתִי בְּרוּחֵי מִטְרָ רְנָשְׁבִין עַל רִשׁוֹ

לקט בהיר

חורה, ואינו חפלה שמתפלל שיטופו כמשמעת חבת יערוף, אלא פירושו שכן הוא התורה ושכרה שמטיף, ולקח היא התורה ידועה היא דכתיב (משלי ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו: ז) כלומר משל הדומה למשל, התורה נמשלה למטר ולטל, לימוד התורה נמשל לטיפת ולירידת הגשם שהולידה והאמיחה ונחנת חיים לעולם, כן לימוד התורה מביא שפע ברכה וחיים לעולם: ח) פירושו

שחני אומר בפניכם תורה שנתתי* לישראל שהיא חיים לעולם כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו* השמים על ומטר (ספרים): יערוף. לשון יערוף*, וכן (תהי ס"ה פ"ב) ירעפון דשן** יערפו על (כ"ג כ"ח): תזל בטל. שהכל שמחים צו** (ספרים), לפי שהמטר יב צו* עלצים (לבריות) כגון הולכי דרכים

שינוי נוסחאות • נתיבות • שון • יש עבדים ב

ומעגליך דרכים שאתה הקב"ה הולך ודורך גם דהיינו השמים יעופון שומן ושפע ע"י גשמים שנותנים, וא"כ יהיה ירעפון כמו יערפון על דרך כנש כשז שמה שלמה: ט) כלומר מוסיף והולך, אבל על לבדו ודאי שאינו די, וכל הדי דברים נריכים, שלא ראי זה כראי זה, ולימוד התורה הוא כנגד הכל, ובספרי מסיק שהרבינים מעדינים את העשן ומפנקים אותם

אור החיים

דברים שנמסרו במאמר פה אל פה, וכינה לתורה שצכתז מטר ולתורה שבעל פה טל, לפי שהתורה שצכתז היא העיקר ויסוד כל דבר, ותורה שבעל פה הם תיקונים ודקדוקים שאינם מפורשים זה אלא נרמזים, והוא ענין שלקח הכחוז בדמיונה שדימה תורה שצכתז למטר שהוא יסוד ועיקר הכל, ותורה שבעל פה לטל שהוא תיקון והעמדה מה שעשה המטרי** כמו שהיא תורה שבעל פה לתורה שצכתז. עוד ירצה על דרך אומרם אנשי אמה (באר היטב או"ח סי' רל"ח בשם האר"י ז"ל) כי מלוח עסק תורה שצכתז אינה אלא ציום ולא צלילה, וכן אמרו בצרייחא (מדרש חכלים י"ט) שמשא צלותן מ' יום שהיה אלל ה' היה מכיר בין היום ללילה מהלימוד שהיה ה' מלמדו כשהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה, ויש טעם בדבר שאין לימוד מקרא צלילה, ולזה כינה תורה שצכתז למטר שאינו תמיד אלא צימות הגשמים אבל לא צימות החמה**), ולא ולמד מה שאירע לרבא (תענייה כ"ד:) על שהעריח להוריד גשמים שלא בעתה, כמו כן המקרא הוא דוקא בזמנו המוגבל לו יום ולא לילה, ודימה תורה שבעל פה לטל כמו

אומרם ז"ל (אבות פ"ג) אם אין קמח אין תורה וכו', יכוון הכחוז במאמר זה כי כמו שה' נותן מטר לזון ולפרנס כמו כן נריכים הם ללימוד תורה, וזה שיעור הכחוז יטיף כמו שאני מטיף המטר לקחי, וכאילו אמר יערוף לקחי כמטר, שאין הקדוש ברוך הוא שואל מהאדם ללימוד תורה עד שמכין לו כדי פרנסתו, וממולא דבר אתה למד שאם לא יטיפו מפיהם טיפי תורה אין חפץ ה' לתת מטר, והוא מה שפירשנו במאמר התנא אם אין קמח אין תורה פירוש אם ראית שאין קמח דע שאין תורה, וטעם שכינה ללימוד תורה לשון זה יערוף**, לדמות למעשה המטר שהוא מטיף**, עוד ירמוז כי כדרך שהמטר מניעתו הכחוז מיתה לאדם כמו כן מניעת התורה הערפנו**, על דרך אומרם (ישעי' א') אם תאצו וגו' ואם תמאנו וגו' חרב וגו', וכפל לומר צמלות שגות לקחי אמרתי, כנגד שני תורות תורה שצכתז ותורה שבעל פה, כנגד תורה שצכתז אמר לקחי שה' נחנה מידו ליד משה** כחוצה צאלצב אלהים, והגם שלא נהן אלא עשרת הדברות, זהם כלולים כל מה שכתוב בספר מאמרם ז"ל (צמד"ר פי"ג), וכנגד תורה שבעל פה אמר אמרתי שהם

אור בהיר

כמטר, ולמה למשל הזה. ב) ולא אמר ישמע או לשון אחר. בא) פירוש בעבור שראינו לדמותו למטר מטעם הנ"ל אמר דרך אגב לשון זה, וכן תזל בטל. בב) מלשון עגלה ערופה, ויהיה רמז הכחוז עו"ה יערוף מניעת לקחי כמו מניעת המטר. בצ) כדבר הניקח מיד ליד. בד) שהטל בעצמה אין כחה להטפית, אלא מעמיד לחלוטית הארץ אחר המטר שלא יתיבש. בה) פי'

בשעירם עלידשא וכרביבים עלי עשב: כי שם יהוה אקרא הבו גדל

דתאה וכרסיס מקושא די על עשבא: ג ארי בשמא דין אנא מצדי הבו רבותא קדם אלהנא:

לקט בהיר

רש"י

כלומר נותנים בהם טעם ערב כמו כן דברי תורה, ועוד דרשות ופירושים רבים עיי"ש: (י) אוחו כלי שהיין נופל בו מן הגת קרוי צור (רש"י מר"ק י"ב.ב.): (יא) שיין שמאלית וסמ"ך מתחלפין והיינו הך (במ"ח), ונקלמט ספרים הנוסח מחויקין, והוא טעות, שאין הענין כאן לשון אחיזה אלא לשון חזק, ולריך להיות מחזקין בלא יו"ד: (יב) ופירש"י שם יורה חלום בקשת, וטיפי מטר אלו קבלו שמש העננס רביצים על שם שהם רביצים ומרקיס: (יג) יוחר מפורש ענין זה צפ' גראשית (א' י"א) תדשא הארץ עיי"ש, גם מה שהקשה על זה הרמב"ן ז"ל

ומי שהיה צורו מלא יין: בשעירים. לשון (תהי קמ"ח ה) רוח סערה י", כתרגמונו כרוחי מערא, מה הרוחות הללו מחזקין* את העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מגדלין* את לומדיהן (ספרי): וכרביבים. טיפי מטר, נראה לי על שם שזורה כתן נקרא רביב, כמה דאת אמר (ברא ב"א ב) רובה" קשה: דשא. הרב"ן, טיפת הארץ" מכוסה צירק: עשב. קלה אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעלמו קרוי עשב: (ג) כי שם ה' אקרא. הרי כי

שינוי נוסחאות: מחויקין: מחזקין את לומדיהן ומגדלין אותן. ושאר קושיות, ומה שמירלנו בשם הד"ד עיי"ש:

אור החיים

שהכל לא מפסיק קיץ וחורף יומם ולילה כמו כן תורה שבעל פה אין לך זמן שאינו זמנה, ואל תקשה שהכל יפריחונו השמש"י כי אין המניעה מלד העל"י:

לסבול דמיון זה מלות התורה כל אחד כפי כח שיכול להשיג, ויש צוה להקל ולהחמיר להקל על מי שאינו יכול להשיג יותר, ולהחמיר על מי שיכול הרבה ששאלין ממנו הכל ואפילו מעשה מרכבה: ג. כי שם ה' אקרא"י הכוונה כי הדבר אשר אליו יכוין צמאמריו הוא שם ה', על דרך אומרים ז"ל (זכר ח"ג ז"ח): כל התורה כולה שמוחיו של הקצ"ה, ועליה הוא אומר יערוף כמטר לקחי שהיא התורה שהיא שמו יתצרך, ופירש אקרא מלשון יקר"י, עוד רמז שהגם שתלה להם עסק התורה בעל ומטר לא תהיה הכוונה בלימוד על זה"י, אלא לקרות צספר תורת ה', והוא אומרו כי פירוש יהיה העטם שם ה' אקרא פירוש לקרות צתורתו שהיא שמו יתצרך כדי שיתן גדול לאלהינו"י, וזו תקרא תורה לשמה לגדל ולפאר שם כבודו, ואומרו אקרא"י הוא מה שיעשה כל

אור בהיר

בארץ ישראל. (בז) ואם כן אינו חדיר. (בז) אבל הטל מלד עלמו יהיה חדיר בלי הפסק אם לא יפריחו השמש. (בה) מטר וטל כבר ישנו, ומה זה עוד שעירים ורביצים. (בב) כפי הגרסה המתבר ז"ל מפרש חובת שעירים מלשון חוט השער, כלומר דק, או מלשון זעירים, שער כמו זעיר, ורביצים מל' רבב על בגד שהוא יותר רחב, או מלשון רב, וזה הפך פ"י רש"י ז"ל, וגם דשא ועשב אינם כפירוש ז"ל. אבל רבינו בחיי איתא כדרכינו. (ל) מה הענין פסוק זה לכאן. (לא) ומינת כי נתינת טעם עז"ה, בעבור שכוונתי ליקר שם ה' על כן עליכם ליתן גדול. (לב) הגם שבאמת מינת צרכה בגשמיות וברוחניות. (לג) מה שאין כן אם למד להנחת עלמו אין גדול. (לד) ופירוש אקרא אני משה ולדרך זה היל"ל תקרא או תקראו.

ד תקיפא דל
כל ארחתה
דמן קדמוהי
משמש בלשון
הארץ, כשחקו
לאלהינו וצרכ
שעונין צרוך
שבמקדש"י:
שהוא חזק"י
בשעף"י הוא
(ספרי): אל או
הבא*, ואף
לאמן את דבר
שינוי נוסחאות: שמו
לצרכה התורה
אמן כי שם ה' א
בגבולין, ורבינו
וגבורתו ומביא
הקדים ואומר
אשר לצ צטר ונ
צרוגו ומכה כפי
אמונה כלומר א
אחד מהם"י,
רע"ג) שנפשו
ולא דור המד
העוסק צתורו
התורה של י
יראה אומרו
אחר כך שהוא
שאמרו ז"ל (י
יושב תהלות י
עד שאמרו לצ
היה לו נחת
ואלכי המלאכ

לֹאֲלֹהֵינוּ: הַצּוֹר תָּמִים פִּעְלוֹ כִּי כָל־
דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל

ד תקיפא דשלימין עובדוהי ארי
כר ארחתה דינא אלהא מהימנא
דמן קדמוהי עוהה לא נפק דמן

רש"י

לקט בהיר

יד) כי לשון "כאשר" נכלל בלשון "אם" שהוא אחד
משימושי "כי", וכמו שביארנו זאת כבר כמה פעמים,
והכוונה בזה, שעד עתה דיבר לשמים וארץ הזמינס ואמר
להם שישמעו מה שמדבר לישראל תורה שנתתי להם חיים
הוא וכו' כלומר לא התראתי אותם בדרך גזירה ורק בקללות,
אלא גם בדרך נאה ויפה בצרכות כשישמעו, ועשה הופך
פניו לדבר לישראל, לזה הקדים לומר שהולך לקרוא בשם ה',
ואתם הבו גודל וברכו שמו כלומר היו מודים על האמת
ותקבלוה, זה פשוטו, ודרך אגב אמרו מכאן חז"ל וכו'
(בא"י): (טו) במקדש שהוגה את השם כחנינתו, אבל
חזק למקדש עוין אמן (ספרי), ובצרכות כ"א איתא מנין
לצרכת התורה מלפניה שנאמר כי שם ה' אקרא וכו' ופירש"י לפחות בצרכי שירה אמר אני מברך תחילה ואתם ענו אחריו
אמן כי שם ה' אקרא בצרכה אתם הבו גודל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה ביומא עב"ל, א"כ גם עניית אמן יוצא מפקוק זה
בגבולין, ורבינו כאן חד מנייהו נקט (צל"ד): (טז) זה פי' תיבת זור, כלומר מכנה הקב"ה לזר בזמן שמראה חזקו
וגבורתו ומביא פורענות לזר שהוא חזק וקשה (רא"ם), וכל הפסוק הזה שלפנינו היא הקדמה לאשר עמיד להתרות בהם,
הקדים ואומר כלל גדול שהקב"ה מדקדק כחוט השערה לשלם לכל אחד פעלו המגיע לו בין לטוב בין לרע, ואפילו בני אדם
אשר לב נשר ועיניים גשמיים להם מודים ומלדיקים את דיו (בא"י): (יז) כמו בן אדם המקנא קנאתו אינו מדקדק
ברגזו ומכה כפי כמו אפילו הוא יותר מן הראוי: (יח) ובשעת עשייה אין נראה שכל צדקת הצדיק, לזה קראו להקב"ה אל
אמונה כלומר אל האמן: (יט) אם כבר אמר שהוא האמן צריך לומר שאין עול, אלא אפילו נראה כעולה לבני אדם אין

משמש בלשון כאשר"י, כמו (ויק"ב י"ג) כי תבאו אל
הארץ, כשאקרא ואזכיר שם ה' * אתם הבו גודל
לאלהינו וברכו שמו (ספרי), מכאן אמרו (יומא כ"ג)
שעוקין ברוך שם כבוד מלכותו אחר צרכה
בצמקדש"י: (ד) הצור תמים פעלו. אף על פי
שהוא חזק"י כשביא פורענות על עוברי רגזו לא
בשעף"י הוא מביא כי אם צדין כי תמים פעלו
(ספרי): אל אמונה. לשלם ללדיקים צדקתם לעולם
הבא*, ואף על פי שמאחר את הגמולס"י סופו
לאמן את דבריו (ספרי - תענית י"א): ואין עול. י"ט אף

שינוי נוסחאות שמו ואימתו למעורר לב

אור החיים

הבו גודל ומעלה לדבר זה שאינו חפץ ליקרא אלא
אלהינו, והוא אמרו לאלהינו כי באמצעות
שקוראים בתורה שהוא שם ה', והוא אמרו כי
שם ה' אקרא"י) בזה כשמבטחין העליונים ואומרים
ברוך ה' אלהי ישראל שכן זה יש בו גדולה ושבת,
מה שאין בן כשאין ישראל עוסקים בתורה"י)
ואומרים המלאכים ברוך ה' אלהי ישראל שכן זה
גרוע מאד מעט מעט וישתקע הדבר שהרי הם
מכחישים חס ושלום כשאין עוסקין בתורתו
שבאמצעותה יחס אלהותו עלינו, ורבותינו ז"ל
דרשו הרבה דרשות (ספרי) וכפטיש וגו':
ד. הצור תמים פעלו"י) פירוש לפי שקדם

אחד מהם"י), או על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג
רע"ג) שנפשות כל עוסקי תורה הם נילוני משה
ולא דור המדבר לצד אלא עד סוף כל הדורות כל
העוסק בתורה ברוך הוא במשה, ולזה כינה עסק
התורה של ישראל אליו ואמר אקרא"י) והבן. עוד
יראה אמרו כי שם ה' וגו' נתינת טעם להנאמר
אחר כך שהוא הבו גודל לאלהינו, והוא על דרך מה
שאמרו ז"ל (ולקוט נח ס"ב) בפסוק (תהלים כ"ב)
יושב תהלות ישראל שלא ישב ה' על כסא התהלות
עד שאמרו לבה השמים ברוך ה' אלהי ישראל ולא
היה לו נחת רוח כשאמרו לו אלהי שמים וארץ
ואלהי המלאכים, ולזה בא דברו הטוב כאן ואמר

אור בהיר

לד) פי' משה מדבר בשם כל אחד ואחד כלומר בזה הלשון יאמר כל אחד כשילמוד. לד) הגם שמדבר אל אחרים הלא זה האמר
הוא הוא בעלמנו. לד) פי' בעבור שאני לומד בתורה בשביל זה יש גודל בחיבת אלקינו. לד) אלא מתדמין ככל הגוים בית
ישראל. טל) פירושו של רש"י ז"ל נאה מחוק ומתקבל, אבל צריך לדעת השייכות למה שלמעלה, גם למה ככל תמים פעלו דרכיו

5

ספר

פנים יפות

השלם

על התורה

והוא חלק שלישי מספר

הפלאה

למרנא ורבנא, רבן של כל בני הגולה, הגאון האמיתי, אור עולם, אביר
הרועים, מאור הגולה, בוצינא קדישא, החסיד המפורסם, קדוש ישראל

רבינו פינחס הלוי איש הורוויץ וצללה"ה

אשר שפט את ישראל והרכיץ תורה לתלמידים

בק"ק וויטקוב ולעחוויץ ופראנקפורט דמיין

מתבר ספרי הפלאה על מסכתות הש"ס והידושי שו"ע, ספר כתובה

על מס' כתובות, וספר המקנה על מס' קדושין, שבת אחים ונתיבות

לשבת על אבן העזר, ושו"ת גבעת פנחס, ועוד חיבורים יקרים

חלק חמישי

ספר דברים

יוצא לאור בהוצאה חדשה מתוקנת ומבוארת

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת תשי"ז לפ"ק

(התארים הם מניסח ההסכמה)

פרשת האזינו

פס (א) האזינו השמים ואדברה [ותשמע

הארץ] וגו'. וישעיה אמר (ישעיה א, ב) שמעו שמים והאזינו ארץ. יש לומר הטעם, שאמרו חז"ל (תנחומא וברשי"א) שאין שהעיד שמים וארץ, שאם יחטאו יעצרו השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן יבולה. והנה אמרו חז"ל (עי' רש"י בשלח כו, כז) כי לשון האזנה דהיינו שיכנסו הדברים באזניהם הוא יותר מלשון שמיעה. ולכך יתכן לומר לשון האזנה בדבר שהוא עיקר.

ולכאורה עונש הארץ יותר עיקר מעונש השמים, לפי שעונשה הוא אף אחר עונש השמים, ואם חטאו ישראל אחר שכבר ירדו הגשמים אז נענשים על ידי הארץ שלא תגדל התבואה, נמצא עונש הארץ הוא יותר עיקר מעונש השמים.

אך זה אינו, לפי מה שאמרו חז"ל בראש השנה דף י"ו (ע"א), בפסח על התבואה, דתרי דיני מתדנא. דהיינו בראש השנה בתחילת זריעה, ובפסח סמוך לקציר שלא תלקה על ידי ברד ושרפון ורוח סערה וכיוצא בו. והני בשמים נינהו, כדאיתא בחגיגה דף י"ב (ע"ב) שהשמים נקראו מכון שבו אוצרות ברד וסערה ומערה של קיטור. הרי דהשמים הם עיקר שהם אחרונים, ואף אם חטאו אחר שגדלה התבואה, אז [נענשים] על ידי השמים בברד ורוח סערה המשדפת את התבואה. לכך ראוי לומר לשון האזנה לשמים.

אך איתא בחגיגה שם, הני ברקיע איתנהו, הני בארץ איתנהו, דכתיב (תהלים קמ"ז, ז) הללו את ה' מן הארץ [וגו'] וברד שלג וקיטור רוח סערה, אמר רב יהודה אמר רב, דוד ביקש עליהם והורידן לארץ, אמר (כתיב) (שם ה, ה) [לא יגורך רע], לא יגור במגורך רע וכו'. הרי בימי ישעיה,

א שעמדו על זה חז"ל בספרי כאן, והובא ברש"י בישעיה שם. ב רקיע השמי. ג "רבי אלעזר בן פרטא אומר, כל המשמר את השבת כאלו עשה השבת,

שהיה אחר שביקש דוד והורידן לארץ, הרי הארץ היא העיקר, שהעונש על ידה הוא באחרונה. לכך אמר ישעיה לשון האזנה בארץ, שעל ידה הוא עיקר העונש.

7 (א"ב) עוד יש לפרש, על דרך שאמרו חז"ל (שבת פח.) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר השי"ת מי גילה לבני רו זה שהמלאכים משתמשים בו, שנאמר (תהלים קג, ב) ברכו ה' מלאכיו [גבורי כח] עושי דברו לשמוע בקול דברו. ולהבין הענין הזה, כי מחמת גודל תשוקת ותכיבת המלאכים, מוסיפין כח כביכול למעלה לדבר עמהם, כדכתיב (שם פה, לה) תנו עוז לאלהים וגו'. וכן אמרו חז"ל (אבות ו, ו) בתלמיד → המחכים את רבו. שמחמת תשוקתו לשמוע מרבו נותן עוז בחכמת רבו להשפיע לו. וכבר ביארנו זה בהתחלת התורה (ד"ה ואמרו חז"ל).

וכן אמרו (מכילתא תשא) [בפסוק] ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת (תשא לא, טז), כל השומר שבת כהלכתו כאילו עשה השבת. והיינו שעל ידי שחיבבו ישראל את השבת, הם גרמו עשיית השבת, ונעשו שותפים להקב"ה במעשה בראשית (ע"י שבת קט"ו).

וזדהו שאמר עושי דברו לשמוע בקול דברו, כי מחמת תשוקתם הוי כאילו עושים את הדיבור. וכן הוא בנעשה ונשמע, והיינו דכתיב (משפטים כד, ז) כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, כאילו הם עשו את הדיבור.

וזדהו שאמר האזינו השמים, דהיינו שיטו אוזן ויחבבו לשמוע, ועל ידי זה ואדברה, שהם יתנו כח בדיבורו. אבל הארץ [היינו בשעה]

שנאמר [ושמרו בני ישראל את השבת] לעשות את השבת. ד "אמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה

שכבר חזרו ישראל ואמרו (ואתה ה, כד) ואת תדבר אלינו ושמענו ועשינו, לכן אמר ותשמע הארץ אמרי פי.

והנה כמו בברכת ה' ושפעו הטוב ההתעוררות הוא מן המקבל, כן בקללה ח"ו ההתעוררות הוא מן הרשעים שהם עושים חרון אפו של מקום. לכן גבי ישעיה שנבואתו היתה לעונשן של ישראל, שהוא בא על ידי התעוררות הארץ, לכן אמר (ישעיה יט) האזינו ארץ כי ה' דיבר בנים גידלתי וגו', שהם גרמו דיבור העונש.

אבל כמשה שמדבר בקיום מצות ה' ותורתו, אמר לשון האזנה [בשמים]. וזהו שאמר יערוף כמטר לקחי, שאמרו חז"ל (תענית כה) וזה פנה רמז: אין טפה יורדת מן השמים עד שהתהום עולה כנגדה שני טפים, הרי שהגשם הוא על ידי ההתעוררות מלמטה.

לכן הפליגו חז"ל ואמרו (תענית ז) גדול יום הגשמים כיום שניחנה בו תורה שנאמר יערוף כמטר לקחי. והיינו כמו שכתבנו, שעל ידי שאמרו ישראל נעשה ונשמע נתנו כח כביכול ליתן התורה לארץ.

וכן אמר הושע (ז, ג) נדעה נרדפה לדעת את ה' [וגו'] ויבוא כגשם לנו. והיינו שאנחנו נתעורר מלמטה, אז יבוא כגשם.

אבל בלא התעוררות מלמטה, אינו אלא כטל היווד מן השמים בלי התעוררות, ואין התבואה גדילה על ידי הטל בלי ירידת גשמים.

שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר ויכול, אל תקרי ויכול, אלא ויכלו. פרש"י, ויכלו, הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת. ה' עיין בדברי רבינו בפ' ואתחנן שם, ובמה שכתב רבינו בזה באורך בפ' נצבים (ל, יא) ובפ' משפטים (כד, ז). הובא בפ' נצבים הערה ק"ח. ו' תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אין לך טפה מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו טפחיים. (תענית). ודוא דמלה אמרו בתעניות, אין טפה יורדת שאין עולין כנגדה טפיים. (זוהר). (וע' ב"ר יג, יג). ז' אמר רב, מאי דכתיב

וזהו שאמר תזל כטל אמרתי, נגד מה שאמר ותשמע הארץ אמרי פי. L

והנה (א"ג) צוד יש לפרש מה שאמר יערוף כמטר לקחי. על דרך שאמר הכתוב (תהלים קמ, יט-כ) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטי ישראל, ופרשנו בזה במקום אחר (ע"פ כא; ואתחנן ה, ה; ועוד), דהיינו, מגיד דבריו תורה שבכתב [ליעקב], דהיינו אנשים שהם אינם אלא בעלי מקרא ויקראו התורה שבכתב כפשוטה, אבל במי שהוא מכונה בשם ישראל, דהיינו מי שחננו ה' חכמת התורה, מראה השי"ת חוקים, שהוא קושיות ודקדוקים בלשון התורה, והיינו חוקים שאינו מוצא להם טעם, והוא לטובתם כדי שייגעו בו יגיעה רבה עד שמוצאים טעמים אשר מאיר ה' עיניהם, כמו שאמרו (מגילה ז) יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, וזהו ומשפטי, שנגלו להם טעמים. ואמר לא עשה כן לכל גוי [ומשפטים בל ידעום], דהיינו שמראה להם קושיות, כמו שאמרו חז"ל (ע"ז נה. וברש"י ואתחנן ה, יט) [שהחליקן בדברים] כדי להטעות אותן, ואינו מודיע להם את המשפטים.

והנה אמר בילקוט (מדבר י, ד), למה העיד בהם שמים וארץ, שנמשלו ישראל בהן וכו', והם, התלמידי חכמים נקראו על שם השמים, כי שם עיקר דירתם, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, יט) גר אנכי בארץ, ושאר העם נקרא עם הארץ, על שם דירתם בארץ. וכלל בזה מה

(ואתחנן ד, יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים, מלמד שהחליקן בדברים [פניחן לטעות. רש"י] כדי לטורדם מן העולם. (גמ'). "אשר חלק ה'... לא מנען מלטעות אחריהם, אלא החליקם בדברי הבליהם לטורדם מן העולם, וכן הוא אומר (תהלים לו, ג) כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשווא." (רש"י). ח' דכתיב (לך טו, ה) הכט נא השמימה וספור הכוכבים, [וכתיב] (ויצא כח, יד) והיה זרעך כעפר הארץ. ט ובעין זה אמרו במגילה (טז), אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים, כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין

שאמר האזינו השמים עי ותשמע הארץ ו

ולפי שאמר השי"ת (י"י) ישראל שימה בפ

פה כל אחד לפי השגו האזינו, שיטו אוזן וידקד כענין שאמר הכתוב (י' לשמוע כלמודים. אבל י הארץ אמרי פי, דהיינו מפי השי"ת. ואמר לגבי וגבי ארץ לשון אמירה, וברש"י יתרו י"ג, ג) כפסוק ותגיד לב

ועל זה [אמר] יערוף נ שבעל פה, שנקר שהוא משא ומתן של ו על ידי יגיעה בתורה, אלא בשכר התורה, כנ שמוע (עקב יא, ג"ד), א אבל בטל אמרו חז"ל ו נגד חכמים יערוף כמ גשמים שמביאים חייב אמר תזל כטל אמ

ואמר כשעירים על הצמח על פני גבי תלמידי חכמים אמ שפירש"י שעשב הוא י ואמר לשון רביבים, כ קשת (ידא כא, כ). כמו (ד) כחצים

עולין עד לכוכבים. ובמ בעפר משלן בכוכבים, ב וכו', לעתיד לבוא משלן נ יעקב, בלשון רכה, אמרו ישראל, ותדקדק עמהם ו תאמר לבית יעקב, אלו ותגד לבני ישראל, עו דברים הקשין כגידון.

שאמר האזינו השמים על תלמידי חכמים, ובכלל ותשמע הארץ היינו עם הארץ.

ולפי שאמר השי"ת (י"ד לא, י"ט) ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, דהיינו תורה שבעל פה כל אחד לפי השגתו וחכמתו. וזהו שאמר האזינו, שיטו אוזן וידקדקו בה לפי הכנת חכמתם, כענין שאמר הכתוב (ישעיה ג, ד) יעיר לי אוזן לשמוע כלמודים. אבל לשאר העם אמר ותשמע הארץ אמרי פי, דהיינו תורה שבכתב שנאמר לו מפי השי"ת. ואמר לגבי שמים דיבור לשון קשה, וגבי ארץ לשון אמירה, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא, וברשי"י יהו"ט, ג) בפסוק כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל.

ועל זה [אמר] יערוף כמטר לקחי, דהיינו תורה שבעל פה, שנקרא לקח טוב (משלי ד, ב), שהוא משא ומתן של תורה, והוא אינו בא אלא על ידי יגיעה בתורה, ונמשל למטר שאינו בא אלא בשכר התורה, כמפורש בפרשת ויהיה אם שמוע (עקב י"א, ג-ד), ובנרשן פרשת בחוקותי. אבל בטל אמרו חז"ל (הגה"ט ג) דלא מעצר. ואמר נגד חכמים יערוף כמטר לקחי, שהוא גבורות גשמים שכוביאים חיים לעולם. ונגד שאר העם אמר תזל כטל אמרתי, פירוש נוח כטל.

ואמר כשעירים עלי דשא, כי דשא פירושו הצמח על פני הארץ כפירש"י. אבל גבי תלמידי חכמים אמר כרכיבים עלי עשב, כמו שפירש"י שעשב הוא יחידי, והוא יחידי סגולה. ואמר לשון רכיבים, כפירש"י שהוא לשון רובה קשת (יירא כא, כ). כמו שאמר הכתוב (ההלים קכו, ד) כחצים ביד גבור וגו'.

עולין עד לכוכבים. ובמדרש (במדבר"ב, יג). משלן בעפר משלן בכוכבים, בעולם הזה הם משולים כעפר וכד, לעתיד לבוא משלן ככוכבים. י"כ תאמר לבית יעקב, בלשון רכה, אמור ראשי דברים לנשים. ותגד לבני ישראל, ותדקדק עמהם ואמור להם. (מכילתא). [י"כ תאמר] לבית יעקב, אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה. ותגד לבני ישראל, עונשים ודקדוקין פרש לזכרים, דברים הקשין כגידון. (רש"י). י"א דשא, עטיפה

ואמר כי שם ה' אקרא, היינו קריאת התורה שבכתב שנקרא שם ה', כמו שאמרו בזוהר (משפטים קכד). אורייתא כולה שמא דקב"ה, ועליה אין להוסיף אפילו אות אחת. אבל בתורה שבעל פה שהוא בשם אלהים, כדכתיב (משפטים כב, ז) ונקרב בעל הבית אל האלהים, שהם תלמידי חכמים, על זה נאמר (ישעיה מב, כא) יגדיל תורה ויאדיר, והיינו דאמר הכו גודל לאלהינו.

הצור תמים פעלו וגו'. י"ד יש לפרש, על דרך שאמרו במשנה (אבות א, ז), על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום. והיינו דאמר הצור תמים פעלו, פירוש בתחילת היצירה ברא השי"ת עולמו להיות בתמימות בשלשה דברים אלו, והראשון כי כל דרכיו משפט, היינו הדין, והשני אל אמונה ואין עול, דהיינו האמת והאמונה, והשלישי [צדיק וישר הוא], הוא השלום, שהוא הצדקה לפני משורת הדין, כענין שאמרו חז"ל (כ"ב טו: יעיד) ועשית הישר והטוב (ואהחנן ג, י"ה) שהוא לפני משורת הדין, וכן אמר דוד המלך ע"ה (ההלים י"א, ז) כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו, והוא השלום, כדכתיב (ישא ג, כו) ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, היינו שנושא פנים לפני משורת הדין.

ובנגד אלו אמרו חז"ל (אבות א, ב) על שלשה דברים העולם עומד [על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים], כי התורה הוא הדין והמשפט, כמו שאמרו (ברכה י) היינו דין והיינו תורה. והעבודה העיקר היא טהרת הלב לעבדו

הארץ שהיא מכוסה בירק. י"ב עשב, קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב. י"ג וכרכיבים, טיפי מטר, ונראה לי שעל שם שהוא יורה כהן נקרא רביב, כמה דאת אמר רובה קשת. י"ד "הצור תמים פעלו" כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתול, הלא תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך.

ספר

פנים יפות

השלם

על התורה

והוא חלק שלישי מספר

הפלאה

למרנא ורבנא, רבן של כל בני הגולה, הגאון האמיתי, אור עולם, אביר
הרועים, מאור הגולה, בוצינא קדישא, החסיד המפורסם, קדוש ישראל

רבינו **פינחס הלוי איש הורוויץ** זצלה"ה

אשר שפמ את ישראל והרביץ תורה לתלמידים

ב"ק וויטקוב ולעהוויץ ופראנקפורט דמיין

מהבר ספרי הפלאה על מסכתות הש"ס וחידושי שו"ע, ספר כתובה
על מס' כתובות, וספר המקנה על מס' קדושין, שבת אחים ונתיבות
לשבת על אבן העזר, ושו"ת גבעת פנחס, ועוד חיבורים יקרים

חלק ראשון

ספר בראשית

יוצא לאור בהוצאה חדשה מתוקנת ומבוארת

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת השמיטה תשס"ח לפ"ק

(דהוארים הם מניסח ההסכמות)

פרשת בראשית

א (א) בראשית כתב רש"י ז"ל, אין המקרא הזה אומר אלא דרשני וכו' ולא בא המקרא וכו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק וכו' ואם תאמר להורות בא וכו' תמה על עצמך וכו'. נראה שדבריו ז"ל הוא מה שאמרו חז"ל בקדושין דף מ"ט (ע"א), רבי יהודה אומר המתרגם [פסוק] כצורתו הרי זה בדאי וכו',^א דהיינו שמפרש שהוא לשון בראשונה, הרי זה בודה מלבו, שלא מצינו במקרא כן, והמוסיף עליו, דהיינו בראשית הכל, הוא מחרף ומגדף, שהרי המים קדמו, וכיון שמפרש שברית אלהים היתה תחלתו בשמים, אם כן יחשוב ח"ו שהמים אינם מברית אלהים. והם ממש דברי רש"י ז"ל. והארכנו בזה בחידושנו שם בספר המקנה.

[לשון רבינו בספר המקנה שם]

בתום ד"ה המתרגם וכו' ורבינו חננאל פי' וכו'. ונראה דיש לפרש כעין זה

פסוק ראשון שכתורה, בראשית ברא, שפירש"י בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה יגו ואם תאמר להורות בא שאלו תהלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא אלו ויש לך בקראות שמקצרים לשונם וכו' אם כן תמה על עצמך שהרי המים קדמו וכו'. ולפי זה פירושו בראשית, קודם

בריאת שמים וארץ היתה תוהו, הוא על דרך שאמרו חז"ל בפסחים דף ה' דיש ראשון דמשמע מעיקרא, כמו הראשון אדם תולד. והוא פירוש התרגום אונקלוס בקדמין ברא, שהוא לשון קודם, או כמו שכתב הרא"ם שם שהוא לשון התחלת זמן בריית שמים וארץ.

אבל המתרגם כצורתו, בראשית בתחילה, שבא להורות סדר הכריאה, הוא בדאי, דמילת

ראשית הוא פמוך ואינו מוכרת, וכמו שכתב רש"י ז"ל שם שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק וכו', וכמו שהאריך הרא"ם בזה שכל הכתובים בלשון הזה הם מקראות קצרים. והיינו דאמר והמוסיף עליו, כפירש"י שאומר שמקרא הסר ומוסיף עליו תיבת הכל, הוא מחרף ומגדף, שנראה בזה שהמים שנבראו קודם שמים וארץ אינו מברית השי"ת ה"ו, שהרי אומר שתחלת כל בריאות השי"ת הוא שמים וארץ, ואין לך הירוף גדול מזה, וק"ל. [ע"כ בספר המקנה]

ואמרו חז"ל (הוכח ברש"י) בשביל ישראל

שנקראו ראשית תבואתו (יזמיה ב, ג) ובשביל התורה שנקראת ראשית (משלי ה, כב). ולמדנו בזה ענין שאמרו חז"ל (והר בא לבו) תנו עוז לאלהים (תהלים סה, יז) שהצדיקים כביכול מוסיפין כח למעלה. ועל דרך זה

כשהוסיף לא מדעתו הוסיף, שהרי בסניני ניתן אלא שנשתכח וחזר ויסדו, כדאמרינן במגילה (דף ג). ובתוס' הביאו פירוש רבינו חננאל, המתרגם פסוק כצורתו, כגון ויראו את אלהי ישראל (משפטים כד י), דמתרגם וחזו ית אלהא דישראל, הרי זה בדאי, דשכינה ממש לא ראו, דכתיב (תשא לג כ) כי לא יראני האדם וחי. והמוסיף עליו, דמתרגם וחזו ית מלאכא דאלהא, הרי זה מחרף, שתולה שבח המקום במלאך, אלא הכי מתרגמינן וחזו ית יקרא דאלהא דישראל. ב ז"ל הוזה"ק שם, דהא כד ישראל

בני שיש בצדיקים א יוכלו ש במים. זה להם ו[ג]קראו סוכתו

ורה אין לו סם הלימוד - כבר ל ימו.

שלא י שאי מזומה ק כפי

ואמו, אמו י נותן יר מן מניח זהלים אפילו חוט חריו.

אמרו (שבת י. קטז:) שנעשים שותפים להקב"ה במעשה בראשית.^ג ואמרו חז"ל (אבות ה, ב) עשרה דורות מנח עד אברהם וכו' עד שבא אברהם וקבל שכר כולם.^ד וכן מצינו בהרבה מקומות שהצדיק מזכה דורות שלפניו כמו שמזכה דורות שלאחריו.^ה

וכמו שמצינו בסוף פרשת ואתחנן (ו, ט) שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור, והיינו אלף דורות למטה. וכן הוא בדורות שלמעלה הימנו, שהתורה היתה ראויה להנתן לאחר אלף דור, כמו שאמרו חז"ל (ב"ר כח, ד) בפסוק דבר צוה לאלף דור (תהלים קה, ה),^ו [וזה] כבר עלה במחשבה

בשעת הבריאה, ובזכותם נברא העולם. **ובזה** יש ליישב מה שדקדק [רש"י] שם (בס"פ ואתחנן) ולהלן הוא אומר לאלפים (שם ה, י) וכו'. ולפי מה שכתבנו יש לומר, דכשם שהאב מזכה את דורותיו אלף דור למטה, כך הוא מזכה למעלה, כמו שמצינו בכריאת העולם שנברא בזכות התורה שיקבלו אחר אלף דור כנ"ל. אלא דמשה רבינו ע"ה שהזהירם להכשיר מעשיהם למען ייטב להם ולבניהם אחריהם, לא היה בזה מקום להזכיר את הדורות שעברו, אלא השכר העתיד להם ולדורותם. ועוד יבואר לפנינו.^ז

עבדין עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקודשא בריך הוא, וכד עבדין עובדין דכשרן יהבין תוקפא וחילא לקודשא בריך הוא, ועל דא כתיב חנו עזו לאלהים, כמה בעובדין דכשרן. ג ז"ל הגמ' בשבת דף י, כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כתיב הכא (יתרו יח, יד) ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, וכתיב (בראשית א, ה) התם ויהיה ערב ויהי בקר יום אחד. ושם בדף קיט, אמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר (בראשית ב, א) ויכולו, אל תקרי ויכולו אלא ויכלו. ופרש"י, ויכלו, הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת. ד ופירש שם הר"ב, וקבל שכר כולם, עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כולם, לפיכך נצולו כולם בזכותו. וכן פירש שם רבינו יונה, עד שבא אברהם אבינו, ולא אמרו בכאן עד שנפרע מהן (כמו שאמר לעיל עשרה דורות מאדם ועד נח וכו' עד שהביא עליהם את מי המבול), כי אברהם אבינו מלא כל החסרונות ועשה טובה כנגד כל רעתם והצילם מן הפורענות, אך נח לא יכול להצילם כי לא היה צדיק כל כך למלא החסרונות. ה במד"ר סוף פרשת בראשית (כט, ה), אמר רבי סימון, מצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים, ומנין שהקב"ה עושה עם הראשונים בזכות האחרונים, ונח מצא חן בעיני ה', באיזה זכות בזכות תולדותיו. ושם בריש פרשת

תולדות (סג, ב) רב שמואל בר רב יצחק אמר, אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות של יעקב וכו', הה"ד (ישע"י כט, כב) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, יעקב פדה את אברהם. ובמסכת סנהדרין דף ק"ד ע"א אמרו 'ברא מזכי אבא'. ו ז"ל המדרש שם, אמחה את האדם אשר בראתי, אלף דור עלו במחשבה להבראות, וכמה נימוחו מהם, ר' הונא בשם ר"א בנו של ר"י הגלילי אמר תשע מאות ושבעים וארבעה דורות, מאי טעמיה, דבר צוה לאלף דור, זה התורה. ובמסכת חגיגה ריש דף י"ד, תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקומטו להבראות קודם שנברא העולם ולא נבראו, ופרש"י קודם שנברא העולם נגור עליהם להבראות להיות קודם מתן תורה, לקיים מה שנאמר דבר צוה לאלף דור, ראויה היתה תורה להינתן לטוף אלף דור, וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה עמד וטרדן, ונתנה לטוף כ"ו דורות מאדם הראשון עד משה רבינו. ז עיין מה שכתב רבינו בר"פ נח, ובפ' וירא (יח, יט ד"ה עוד), ובפ' בא (י, ב ד"ה עוד; יג, ח ד"ה ויש לפרש יותר; וד"ה ואמר בנך), ובפ' יתרו (כ, ז), ובפ' עקב (י, טו). וז"ל רבינו בסוף פרשת ואתחנן, כבר כתבנו בפרשת בראשית ליישב, מפני שאמרו חז"ל שהבן מזכה את אב ויעקב פדה את אברהם, וכן אמרו עשרה דורות מנח עד אברהם וכולם נתקיימו בזכות אברהם, ועולם נברא בשביל ישראל שיקבלו התורה לאלף, כדכתיב דבר צוה לאלף דור, שהרי זכות הצדיק מזכה לדורות שלפניו ואחריו. ועיין עוד בדברי רבינו בפ'

ובתרגום ירושלמי והוא על ה' בחכמה יסד את **ופלגי** בזה בית (יב, ה) ונראו חיים, וכמו שיבואר בפסוק אלה תולדות (הלן ב, ד), דהיינו תחילה, שעלה בחכך לעתיד, שיהיו לפנים שהם צו **והוא** מה שאמר ד סימן קמ"ח, וגו' יהללו את שם ויעמידם לעד לעולב שלא נתקן העולם ו (עירובין ג:) שנוח לו ל לחטוא, משא"כ הו עומדים, כמו שנאמו מהלכים בין העומד יהללו את שם ה' ויעמידם, ר"ל כיון בריאתם ראוי להם משא"נ

יתרו (כ, ו). ח נרא וכוונת רבינו מבוארת ש ובית הלל בחגיגה דף י שמים נבראו תחלה וא בראשית ברא אלהים או הלל אומרים ארץ נבו שנאמר ביום עשות ה' רבינו דברי ב"ה לענין גם כונת הכתוב ה' בו בתבונה, שחכמה למעל בביאור יותר בדברי רבי ויש), ובפ' תשא (לא, ו ויש לפרש). ט ז"ל (מג), דכתיב ונתתי לך מ כי האדם נקרא מהלך,

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

דברים

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחיידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
מ"ש החתם סופר ז"ל
עיר"ק ירושלים תרנב"א

מהדורת נוסענצווין

פרשת האזינו

פרק לב

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְגו': יַעֲרֵף כַּמְטֵר לַקַּחֵי הַגֹּל כַּפַּל אֶמְרָתִי בְּשַׁעֲרֵים עָלַי דְּשֵׂא וּכְרַבִּיבִים עָלַי עֲשֵׂב. (לב א-ב)

האזינו השמים אתכם המשפיעים על הטו אזניכם, ושוב והשמוע הארץ הם עצמם יהיו עתה כארץ לקבל

עֵינַי מוֹרִי בַּהֲפֵלֵאָה (פנים יפות כאן ד"ה עוד י"ל), ואוסיף נוסף על דבריו בעזרת השם יתברך, כל שהתלמיד מכין עצמו לשמוע מרבו מיד נתוסף שפע אלוקי על הרב, וממנו על התלמידים. והנה השמים הם המשפיעים והארץ המקבלת שפע משמים, הכא נמי התלמיד על ידי הכנתו להטות אזנו לשמוע הרי הוא השמים המשפיע אל הרב, וכשחוזר הרב להשפיע לתלמיד הרי הוא התלמיד בבחינת ארץ לקבל מהרב שהוא עתה השמים. והיינו דאמר משה לישראל המשפיעים לי, ושוב ותשמע הארץ הם הישראל עצמם שהיו כתחילה בבחינת שמים, ועתה יהיו כארץ לקבל ממני.

וְאָמַר, יַעֲרוֹף כַּמְטֵר לַקַּחֵי, עַל דְּרַךְ דְּכַתִּיב (ישעיה נה י"א) כִּי כֹאשֶׁר

יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהִשְׁלַג מִן הַשָּׁמַיִם וְשִׁמָּה לֹא יֵשׁוּב כִּי אִם הִרֹוה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לְזֹרַע וְלַחֵם לְאוֹכֵל, וְהֵינּוּ כְנִ"ל, שֶׁהַגֶּשֶׁם הַמְרֹוה הָאָרֶץ לֹא לְבַד שְׁנוֹתָן לַחֵם לְכֹל בָּשָׂר, גַּם עוֹד נֹתֵן זֶרַע לְזֹרַע שִׁיּוּכֵל לְהִזְרִיעַ עוֹד וְלִהְצַמִּית, כֵּן דָּבָר ה' הַיּוֹצֵאִים מִפִּי הַמוֹכִיחִים נֹתֵן לַחֵם לְאוֹכֵל, הֵינּוּ תוֹרָה וִירָאָה לְתַלְמִידִים הַשּׁוֹמְעִים, וְעוֹד גַּם זֶרַע לְזֹרַע הֵינּוּ לְהַמוֹכִיחַ עֲצֻמוֹ שֶׁהוּא הַזֹּרַע נֹתֵן לוֹ זֶרַע שִׁיחֹזֵר וִיזֹרִיעַ כְּנִ"ל. אֵלָּא דְקָרָא מִיִּרְדֵי אֶפִּילוֹ בְּאַנְשִׁים רִיקִים מְכַל כְּשֵׁדָה בּוֹר וְהַגֶּשֶׁם מוֹלִידָה וּמְצַמִּיחָה, וּמִשָּׁה רַבִּינוּ ע"ה לְכַבּוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּוֹ אִז מְלֵאִים זִיו חֲכָמָה וְתַבּוּנָה, כְּדַכְתִּיב (לעיל כט ג) וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְגו' עַד הַיּוֹם הַזֶּה, שְׁנַת אַרְבַּעִים, שֶׁעֲמַדוֹ עַל דַּעַת רַכֵּם (עבודה זרה ה ע"ב) וְלֹא נִצְרַכְנוּ עִתָּה אֵלָּא לְהַעֲדִיף, עַל כֵּן אָמַר אֵינְנו כַּמְטֵר עַל שְׂדֵה בּוֹר אֲשֶׁר מוֹלִיד וּמְצַמִּיחַ, אֵלָּא כְּשַׁעֲרֵים עָלַי דְּשֵׂא וּכְרַבִּיבִים עָלַי עֲשֵׂב שֶׁכֵּבֵר גְּדֹל, וְהַגֶּשֶׁם בָּא לְתַקֵּן עוֹד יוֹתֵר מִבְּרֵאשׁוֹנָה ב.

האזינו כשמת משה ולא הפקדו הכתרים אצל יהושע אמרו ישראל למשה יהיו לך לגמרי ולא רק בהפקד אצל

הזי"ן זכרון י במקום מהדו"ק רבינו נ ישראל הודו ע ויש לזכ לו כפקז להם, כ עולם ע חשבו י אך כשנ אצל יה אמרו א ע"א), ו

האזינו אמרי פ אמרת י עשב שפניו ימטר על ישראל באת ומקום הראוי נדפסא ונשב

ג. הוא ד ע"א. (מר) "מכני יג שם וה' ז "ל דה"ב פנים והת ו. נדפס העבים או יוסף.

א. בפנים יפיתו "כן אמרו חכמינו ז"ל (הגדה יד ע"א) בתלמוד המהכים את רבו שמהמת תשוקתו לשמוע מרבו נותן עוז בחכמת רבו להשפיע לו... וזהו שאמר (תהלים קג ב) 'עושי דברו לשמוע בקול דברו', כי מתמת תשוקתם היו כאלו עושים את הדיבור... והיו שאמר האזינו השמים והיינו שיטו איון ויחבבו לשמוע, ועל ידי זה ואדברה שהם יתנו כמו בברכת ה' ושפיעו הטוב ההתעוררות הוא מן המקבל כן יתנו כה בדיבורי. אבל הארץ שכבר הודו ישראל ואמרו ואת תדבר אלינו ושמענו ועשינו לכך אמר ותשמע הארץ אמרי פ"י. ב. נדפס גם בדרשות (ח"א הצב ד"ה האזינו מהדו"ק ל"א א) ותוקן על פיו.

עֹתָא
תְּרִיצָא
גְלוּתָא
דְּרִשְׁעִי
יְיָ יְבָרֵךְ:
נְסַחֲףָא

וְלִעְנֻנִי יִתֵּן חֶסֶדָא: חֵן: לַה כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחֻלוּ וְכִסְיִלִים מָרִים
לְהַיְקָרָא חֲסִימִי נְחֻסְנֹן קָלוֹן: פ ד א שְׁמַעוּ בָנִים מוֹסֵר אָב וְהִקְשִׁיבוּ
וְסִכְלִי וְקִבְּלוֹן צַעֲרָא: מְרֻדוֹתָא מְרֻדוֹתָא
אֲשַׁמְעוּ בְּנֵיָא מְרֻדוֹתָא לְמַדְעָא וְאַצִּיתוּ לְמַדְעָא
רָאב וְאַצִּיתוּ לְמַדְעָא

בְּיוֹנָא: בְּמַטּוּל דְּיוּלְפָנָא טָבָא יְהִיבִית לְכוֹן וְנִימוּסִי לֹא תִשְׁפְּקוּן:
רש"י

מן צענייהס של גרויס: (לה) כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון. לענמו, מפריש קלון לחלקו:
(א) שמעו בנים מוסר אב. הקנ"ה: (ב) נתתי לכם. הנניא מתננא ומדנר נשלוחותו של הקנ"ה והרי

י.ם. אדם
נו מעשו
שון ארור:
:

מצודת ציון

מצודת דוד

(לה) מרים. מלשון תרומה והפרשה: קלון. ביון, והוא מלשון קלוי באש (ויקרא נ ז), כי בעבור הביון יחאדם הפנים כאילו נקלה באש. או הוא מלשון קלות: (א) והקשיבו. ענין שמיעה והאזנה:

(לה) ינחלו. נוחלים לעצמם הכבוד: מרים. כל אחד מפריש הקלון לחלקו: (א) שמעו בנים. אתם בני אל חי שמעו למוסר האב שבשמים המייסר על הבינה והקשיבו לדעת אותה: (ב) כי לקח טוב. וכה אמר

ה: יברך.
טובס לדל
יגים בבני
אדם, יתן

אבן עזרא

(לה) כבוד. השם ינחילם כבוד הממון והעושר, אבל הכסילים ירומו הקלון עליהם, והטעם שישכבו שיקלום בני אדם: מרים קלון. על כל אחד ידבר,

כמו וצדיקים ככפיר יבטח (לקמן כח א). פירוש אחר, כסיל מרים ומכבד איש קלון, כמו בא זרן (לקמן יא ב) חסר איש: (א) שמעו בנים. אחר שהזהיר בנו,

רבנו יונה

(א) שמעו בנים מוסר אב. מוסר אביכם: והקשיבו לדעת בינה. על יד המוסר תזכו לבינה: בן כי לקח טוב מדרשיו חז"ל

מן דרך
ר יתן חנם
ה ליצנות.
יתן גמול
להם:

(לה) כבוד חכמים ינחלו. רבי יהושע בן לוי אמר: כל הרגיל לעשות צדקה זוכה והויין לו בנים בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגדה. בעלי חכמה דכתיב ימצא חיים, בעלי עושר דכתיב צדקה, בעלי אגדה דכתיב וכבוד, כתיב הכא וכבוד וכתיב התם כבוד חכמים ינחלו. (ב"ב ט:).

ואימתי נחלו לישראל את הכבוד כשקבלו את התורה. א"ר יוחנן: ששים רבוא של מלאכי השרת ירדו עם הקב"ה לסיני, והיו נותנין עטרות בראש כל אחד ואחד מישראל. וכסילים מרים קלון אלו עובדי אלילים, הקב"ה עשה להם קלון שלא קבלו את התורה. דבר אחר כבוד חכמים ינחלו אלו דוד ושלמה, וכסילים אלו עובדי אלילים שהחריבו מעשה ידיהם, הקב"ה עשה להם קלון, דבר אחר כבוד חכמים ינחלו אלו תלמידי חכמים. (ילקו"ש).

כבוד חכמים ינחלו. לפי שהיו הנזירים יראים מן החטא נקראו חכמים, כמה דתימא ראשית חכמה יראת ה'. "נוחלים כבוד" שהקב"ה נושא פניו אליהם ומשים להם שלום, שבעת שאדם יושב בביתו הוא כבודו. (במדבר יא).

(ב) כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו יסורין מכווערין ועווכרין אותו, שנאמר נאלמתי דומיה החשייתי מטוב וכאבי נעכר, ואין טוב אלא תורה שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזובו. (ברכות ה:).

כבוד חכמים ינחלו. זה נח ובניו. "וכסילים מרים קלון" זה דור המבול. דבר אחר, כבוד חכמים זה שם, וכסילים זה חם. דבר אחר כבוד חכמים ינחלו זה אברהם, וכסילים אלו המלכים. דבר אחר כבוד חכמים זה יצחק וכסילים אלו אנשי גור. דבר אחר כבוד חכמים זה יעקב, וכסילים זה עשיו. דבר אחר כבוד חכמים זה משה ואהרן, וכסילים אלו דתן ואבירם שהותירו את המן. דבר אחר כבוד חכמים אלו אהרן ובניו, וכסילים זה קרח ועדתו. דבר אחר כבוד חכמים זה יהושע וכסילים מרים קלון אלו שלשים ואחד מלכים. דבר אחר כבוד חכמים זה דוד, וכסילים זה גלית. דבר אחר כבוד חכמים אלו ישראל, וכסילים אלו עובדי אלילים.

אמר רב יהודה: גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה, שנאמר יערוף כמטר לקחי, ואין לקח אלא תורה שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזובו. (הענין ז:). חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. (אבות ט:).

נושאי הפרק (א"ד) מוסר אב ודבריו על החכמה שקיבל. (ה"ט) האב מזרז את בנו על בקשת החכמה. (י"ג) גמול החכמה למבקשיה. (י"ד"ט) דרך הרשעים כנגד דרך הצדיקים. (כ"ז) שמירת איברי הגוף בדרך החכמה והמוסר.

אל תתן
לח: :
לך כמה
מתלוצצים
מן חן" אלו
מן ומגדלים
וקב"ה נותן
ידבר"ר יא).
ליצים, והם
תיד הקב"ה
כן יעשה
אלו ישראל
בלים עולם
קב"ה לחן
דוד מן היין
לפרשת נזיר
כמה דתימא

תֹּרְתִי אֶל־תַּעֲזֹבוּ: גִּבְיִבֵן הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ
 וַיְחִיד לִפְנֵי אָמִי: דַּוְיָרְנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ
 דְּבָרֵי לִבִּי שְׁמַר מִצְוֹתַי וַחֲיֶיהָ: הִקְנָה

גִּמְטוּל דְּבָרָא הָיִית
 לְאָבִיא מִפְּנֵי וַיְחִידָא
 קָדָם אָמִי: דַּוְאֶלְפִּנִי
 וַאֲמַר לִי (וַי) יִקְמַט מִלִּי
 לִבִּי נְטַר פְּקוּדֵי וַחֲיָה:

הִקְנָה חֲכָמָא קְנָה בְּיוֹנָא לָא תְנָשִׁי וְלָא תַסְטִי מִן מְאֲמְרֵי פּוֹמִי:

רש"י

הוא כפיו: (ג) כי בן הייתי לאביו. אם תאמר שלמה היה שונא הבריות, שהזכירן על הגזל ועל העריות דבר שנפשו של אדם מתאוה להם, לכן נאמר כי בן הייתי וגו' כך ויסוד וגו' שהיה אוהב

אומי יומר: (ד) ויורני. על כך, ויוכיחני ויאמר לי יתמך דברי לבי, ולפי שהוכיחני דברים אלו לכך אני מזהירכם על כך. (רבי יוסף קרא). דבר אחר, כי בן הייתי לאבי, הנציח אומר בן הייתי להקצ"ה שהשרה

מצודת דוד

במוסרו, הלא נתתי לכם למוד טוב ומתוכה אל תעזבו את התורה ההוא: (ג) כי בן, אמר שלמה אל תחשבו שאני שונא את הבריות ולזה אני מזהירכם מן הדברים שנפשו של אדם חומרתן, אל תאמרו כן, כי הלא בן אהוב הייתי אני לאביו ומעונג ויחיד לאמי: (ד) ויורני. ועם כל אהבתו אלי למדני הדברים האלה ואמר לי דברי תוכחתי יסעדו לכך למען תשאר עומד ביראת ה': שמור מצותי. הכצות אשר אני דובר אליך בשם ה': וחייה. בשמירתם תשיג את החיים: (ה) קנה.

מצודת ציון

גִּרְדָּה. מעונג: דַּוְיָרְנִי. ענין לימוד. כמו את מי יורה דעה (ישעיה כח טז):

אבן עזרא

הוכיח בנים אחרים שישמעו מוסר אביהם, אף על פי שהם רכים לאביהם נחשב כמוני:

רבנו יונה

החכמה: דַּוְיָרְנִי. התורה הזאת והמוסרים האלה: יתמוך דברי לבי. שלא תשכחם אלא תחשוב בהם תמיד, ואל תקצר בדבר, וברשעים כתיב לב רשעים כמעט ולקני יכו, הן שוהין: הִקְנָה חֲכָמָא קְנָה בִּינָה. הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס.

נתתי לכם תורת וגו'. תורת, מוסר שסדרתי, כי ראוי לנערם ולחכמים שנאמר לתת לפתאים ערמה ולעל אה. ישמע חכם ויוסף לקח: גִּבְיִבֵן בֵּן הָיִיתִי לְאָבִי. בן מקבל מוסר הייתי, ורך ויחיד לפני אמי, באותה שעה אמר שלמה קבלתי מוסר אבי לרדוף את

מדרשי חז"ל

הכנסת התחיל לישב ברכים ודורש להם. התחילו באים ומבקשים ממנו, אמרו לו בבקשה ממך בשביל שאתה מכיר אותנו למד עלינו זכות, מי גרם לו להנצל, התורה שבלבו, הוי כי לקח טוב. דבר אחר אדם שהוא לוח מבני אדם ולוקח סחורה ויוצא לדרך, פעמים שהיא מפסדת, אבל התורה אינה כן אלא למד אדם מכאן פרק אחד ומכאן פרק אחד הוא מתפרנס בה, הוי כי לקח טוב. (ילקו"ש).

מדת בשר ודם, מדת בשר ודם המוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח, אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל ושמח, שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו. דבר אחר, כי לקח טוב, בנוהג שבעולם שני פרגמטוטין (סוחרים) שהיו במדינת, זה לוקח מטכסין וזה לוקח אלוסירקין (מיני בדים), נמצא ביד זה דבר אחר וביד זה דבר אחר, אבל תורה אינו כן, זה שונה סדר זרעים, זה שונה סדר נויקין, עמרו שניהם זה עם זה, אמר אחד לחברו שנה לי סדר זרעים ואני אשנה לך סדר נויקין, נמצא ביד זה שנים וביד זה שנים, יש מקח גדול מזה. דבר אחר כי שילוקח סחורה ויוצא לדרך מתירא מן הליסטין, אבל התורה אינה כן, שמא יכולים הליסטים ליקח תורתו כותוך לבו. הוי לקח טוב.

דַּוְיָרְנִי וַיֹּאמֶר לִי וגו'. דרש רב שמלאי: למה הולד דומה כמעט אמו, לפנקס שמקופל ומונה ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על שתי ארכובותיו, ושתי עקביו על שתי עגבותיו, וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל כמה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו, וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת, ונר הלוק לו על ראשו, וצופה ומכית מסוף העולם ועד סופו וכו', ומלמדן אותו כל התורה כולה, שנאמר: ויורני ויאמר לי וגו'. (נדה ל:).

אמרו רבותינו מעשה בספינה אחת שהיו בה פרגמטוטין, והיה שם חבר אחד ואמרו לו אן פרגמטיא שלך, אמר ליה כשאנס למדינה אראה אותה לכם, התחילו לחזר על הספינה ולא מצאו, התחילו לשחק עליו, לא עשו אלא נכנסו המוכסים עליהם ולקחו כל מה שדיה בידם, נכנסו למדינה לא היה להם לא לאכול ולא ללבוש, אותו חבר נכנס לבית

שמור מצותי וחייה. אמר דוד לפני הקב"ה שמרתי כאישון בת עין, אמר ליה הקב"ה שמור מצותי וחייה. אמר רבי

וְלֹא תִשְׁבְּקֶיהָ וְתִטֵּט
 רַחֲמָהּ דְּתִשְׁבְּקֶיהָ: וְ
 חֲכָמָא קְנָה חֲכָמָא
 וּבְכָל קִנְיָנָה קְנָה בְּיו
 חֲכָמָה דִּי תְרוּמָה
 וְחֲבָקִיָּה דְּתִקְרָךְ:

רומו עלי, ומנינו שקראו
 אני אהיה לו לאב וגו',
 אמי. לאוממי אני נסמר
 ויורני אבי: (1) אל תעזבו

מצוד
 (ח) ספספס. ענין משמוש. כ

תעזבם. אל תעזוב את הר
 שתהא קנויה לך, רוצה י
 המיוחדת בכל הדברים אי

(1) אל תעזבה. החכמה,
 (2) ראשית חכמה קנה ח:

ומן החכמה מגיעין ליראה
 כשחקנה חכמה ובינה של:
 טטה מהם בפועל. רצה לו
 בשביל שום חכמה שילמו
 החכמה, או יניח מהתעס
 לשית עצות בנפשו איך י
 אמר אל תשכחנה ואל חט
 העיקר אלא המעשה עי
תעזבה ותשמר. אל תי
 מאהבה. על כן אמר: ותי:
 השמירה, כי שמירת כסן

שמעון בן חלפתא משל לכ
 בגליל יש לו כרם כיהודה
 בגליל, אותו שבגליל הולך
 וזה שביהודה הולך בגליל.
 עד שתבא אתה למקומי שמו
 בתחומי, כך אמר דוד לפני ו
 שמור מצותי וחייה. א"ר מני
 קלה בעיניך, מפני שיש ב
 אברים שכאדם, ומהם ברוך
 אמר הקב"ה אם שמרתם ש
 שלכם. ו

(1) ראשית חכמה קנה חכ

מסורת המדרש
 שנה, ואח"כ בירך ע"י
 ביר פיקיוב תחומא
 ויחייטו, תניי שפ"ז
 אם נזקקת ראה אבות
 פ"ג מ"ה ברכות ו'
 הראיר פ"ה מלה"ש
 נתאו לעיל פ"ד ט'
 ושינ ונעלמה מעיני
 ד"ל ע"פ 117. להלן
 ס"ו

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שכתוב אחר השירה
 (דברים לג, א) 'וזאת הברכה' מששנה להן את התורה ואחר
 כך ברוך הרי ברכה לאחריה. דבר אחר אמר הקדוש ברוך
 הוא אם נזקקת לברכתה של תורה אף אני מברך אותך
 שגאמר (שמות כ, כד) 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי
 וגו'. דבר אחר רבנן אמרי אמר הקדוש ברוך הוא אם
 ברכת את התורה לעצמך את מברך מנין שגאמר (משלי ט,
 יא) 'כי בי ירבו ימיה ויוסיפו לה שנות חיים' ויאם תאמרו →
 שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אותה לכם
 אלא לטובתכם שמלאכי השרת נתאו לה ונעלמה מהן
 שגאמר (איוב כח, כא) 'ונעלמה מעיני כל חי' אלו החיות (שם

שם, ט) ויחייטו (שם ט) ויחייטו (שם ט) ויחייטו (שם ט)
 מנין שגאמר (שם ט) ויחייטו (שם ט) ויחייטו (שם ט)

א"ר שמואל בר נחמן, בשם ר' יונתן: שכתוב אחר "השירה" — שאמר משה (דברים לב)
 "וזאת הברכה" מששנה להן — משה לישראל — את התורה — ככל ספר "דברים". וכשגמר,
 בסוף שירת "האזינו" (ע"פ מהר"ו) — ואח"כ בירך — את ישראל, וגם את ה' בירך שם, ואמר: "ה'
 מסיני בא חרח משעיר למו" וגו' "מימינו אש דת למו" וגו' "תורה צוה לנו משה מורשה" וגו' — הרי ברכה
 לאחריה.

דבר אחר: אחר שלמדנו על חיובה של ברכת התורה, מפרט המדרש מענינה ושכרה: אמר
 הקב"ה: אם נזקקת לברכתה של תורה — דע"י הברכה, מגלה אדם דעתו שהוא אוהב ומחבב
 התורה באמת (כמ"ש לעיל ונגמי נדרים) לכן — אף אני מברך אותך, שנא': "בכל המקום אשר
 אזכיר את שמי אבא אליך וברסתיך" — בכל מקום אשר יזכר שמי — על ידיך — על פי מצותי חב"י"
 (רש"י, ברכות ו'. ועיי"ש בגמ') — אבוא אל המברך לברך אותו, על שבירך אותי, על התורה.

ד"א — עוד מענינה ושכרה של ברכת התורה, רבנן אמרי: אמר הקב"ה: אם ברכת את
 התורה — לעצמך את מברך, מנין? שנא' — על התורה, שהיא אומרת: "כי בי ירבו ימיה
 ויוסיפו לך שנות חיים" — "בעבור עסק התורה ירבו ימיה, והימים האלה יוסיפו לך שנות חיים —
 "שנים של חיים, ושל פרנסה ועושר" (רש"י) — כי ברבות הימים תרבה במעש"ט ויתוסיף לך בזה שנות חיים
 בעוה"ב" (מצו"ד) — וכשהעוסק בתורה ומברך על זה הוא מגלה דעתו שהיא לו מתנה חשובה, וזוכה
 לברכות הבאות לעוסק בה מאהבה (עפ"י רש"י, ב"מ פ"ה ד"ה שלא ברכו). ואם תאמרו שמא לרעתכם
 נתתי לכם את התורה — שקשה לעמוד בכל דקדוקיה ולקיימה כולה, (ע"פ מהר"ו וע"ס), ואינה מתנה
 חשובה שיש לשמוח בה, ולברך עליה — לא נתתי אותה לכם, אלא לטובתכם! שעל ידיה מגיעים
 למעלות רמות ולשכר רב, שמלאכי השרת נתאו לה — כמו שנדרש למעלה (פ"ז ס"ו ט), ואלא נתתי
 אותה להם" (שם) — ונעלמה מהן, שנא' — על התורה: ונעלמה מעיני כל חי, ומעוף השמים
 נסתרה" — ומה שבח הוא שלא נתנה התורה לבעלי חיים, ועופות? אלא, "ונעלמה מעיני כל חי"
 — אלו "החיות" — שבנבואת יחזקאל (יחזקאל א, ה) "ומתוכה דמות ארבע חיות" — ממיני

שם, שם) 'ומע
 שגאמר (ישעיה
 כני ממלאכי
 מנין ממה שק
 מצוה היום ל
 ג. זה שא
 בשער לא יפת
 תנחומא הטפי
 שנושאים ונוח
 הוא מתבייש ע
 סנהדרין דקתי
 הזקנים'. דבר

המשרתים של מעלה
 "וייעף אלי אחד ו
 (לעיל ו, ט). אמר לה
 אבל מכס אינה נ
 בענין: "כי המצו
 בשמים היא" — לא
 העלמתיה, וכמ"ש:
 וגו'.

ג. ד"א: "כי
 מיותר — זהו שא
 נראות לטיפש כאבני
 מהן, ולכן אין לו פ
 רש"י, ועפ"י מצו"ד
 לבית-הכנסת והו:
 — הוא מתבייש
 רואה את האחרים ע
 אלא סנהדרין —
 וכשאין לאויל פתחו
 למד, וזהו "ראמות
 ד"א — מהו

ספרי

מדרש הלכה לבמדבר ודברים
מיסודו של התנא רבי שמעון בר יוחאי זי"ע
נדפס ע"פ דפוס ראשון ויניציה ש"ו

ונלוה אליו

פירוש ספרי דבי רב

מאת הארי שבחבורה החכם השלם
במוהר"ר דוד פדרו זצוק"ל
בעמח"ס חסדי דוד לתוספתא ומשביל לדוד עה"ת ועוד

סודר והוגה מחדש בתוספת תקונים. מקורות
ומראי מקומות לתנ"ך, בבלי, ירושלמי. מדרשים ורמב"ם
עם מפתח מפורט בסוף ספר דברים

בעדיבת חברי מכון לב שמח

מכון "לב שמח", פעיה"ק ירושלים תובכ"א
שנת תש"ז

עלי דשא. כאדם שהולך ללמוד תורה תחילה, בתחילה נופלת עליו כשעיר, ואין שעיר אלא שיד, שני' (שם יג כא) ושעירים ירקדו שם. ד"א, יערוף → כמטר לקחי. היה ר' בנאה אומ' אם עשית דברי תורה לשמם דברי תורה חיים הם לך, שנאמר (משלי ד כב) כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא, ואם לא עשית דברי תורה לשמן דברי תורה ממיתים אותך, שני' יערוף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה, שני' (לעיל כא ד) וערפו את העגלה בנחל, ואומ' (משלי ז כו) כי רבים חללים הפילה ועצומי' הרוגיה* L דבר אחר, יערוף כמטר לקחי. ר' דוסתאי ברבי יהודה אומר אם דברי תורה כנסת כדרך שכונסים מטר לבור, לסוף שאתה מנזל ומשקה אחרים, שני' (שם ה טו-טז) ונזולי' מתוך בארך יפוצו מעיינותיך חוצה. דבר אחר, יערוף כמטר לקחי. ר' יהודה או' לעולם הוא אדם כונס דברי תורה כללים, שאם כונסן פרטים מייגעים אותו ואין יודע מה לעשו', משל למלך שהלך לקיסרי וצריך מאה זוז או מאתי' זוז הוצאה, נוטלים* פרט מייגעים אותו ואין יודע מה לעשות, אבל אם מצרפם ועושה אותו סלעי' פורט ומוציא בכל מקום שירצה. וכן מי שהלך לבית אילנים לשוק וצריך מאה מנה או שתי ריבוא, אם מצרפם סלעים מייגעים אותו ואין יודע מה לעשו', אבל אם מצרפם ועושה אותם סלעים, ועושה אותם דינרי זהב, פורט ומוציא בכל מקום שירצה. כשעירים עלי דשא וכרביבים. כאדם שהולך ללמוד תורה בתחילה אינו יודע מה לעשות, עד ששונה

* צ"ל נל הרוגיה * צ"ל נוספם

פירוש ספרי דבי רב

ענפים פרטי הלכות ודינים הנובעים מאותו שרש. דרך משל שרש ברירה נפקא מיניה בין לענין איסורי שבת כגון המערב למזרח ולמערב בתנאי (עירובין לו ע"ב) ולענין מעשרות (כגון שם לו ע"א) ולענין גטין (כגון גיטין כד ע"ב) ולענין קידושין (כגון גיטין כה ע"ב) ולענין חלוקת אחין (בכורות נו ע"ב) וכמה מילי אחרוני. ואם ירצה לעמוד על כל פרט ופרט תחלה, צריך זמן הרבה ולא יוכל [ללמוד] שאר כללא דאורייתא, אלא ילמוד הכללים והשרשים על מתכונתן, וכשיש בדעתו השרש, כשיזדמן לידו איזה דין שיהיה בכל פרט ופרט בנקל יוכל לעמוד על הפרט ההוא. ובוה מוכן המשל עם הנמשל. ולהך פירושא הכי קאמר יערוף כמטר. דהיינו כמטר המרוה בתחלה, ואח"כ ממילא יוציא נזולים כטל, דהיינו הסעיפים ופרטי פרטים. ומ"ש כשעירים כו', היינו נמי על דרך דאמרן דשעירים היינו טיפות דקות,

שהתורה מבטלת את כחו, אם אבן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ (סוכה נב ע"ב).

ד"א היה רבי בנאה כו'. זה מבואר ממאי דכתיב לעיל משמיה דרבא (תענית ז ע"א) והיינו היכא שאינו לומר אלא לקנטר וכדאמרן.

ד"א יערוף כו' רבי דוסתאי כו'. דריש יערוף, מי שמקבל עריפי המטר וכונסם לתוך בורו מיד שמתמלא, אז יכול להורות וללמד בישראל חק ומשפט כמו באר הנובע. וכדאמרין (שבת קיד ע"א) איזהו תלמיד חכם שממנים כו' ששואלים דבר הלכה בכל מקום ואומרה.

ד"א יערוף כו' משל לאדם שהלך כו' יכן מי שהלך כו' אבל אם מצרפם ועושה אותם דינרים כו', כצ"ל. והענין שלא ילמד אדם אלא הכללים והשרשים ולא יטרח בתחלה ללמוד כל הסעיפים והפרטים היוצאים מאותו השרש, דאם כן אין לדבר סוף, שכל שרש יש לו כמה

ותפקחנה מכלל דמעיקרא לא ראה, והרי כודאי הי' משתמש ברוה"ק, דאדה"ר קודם ההטא הי' כמו לעתיד כהרמב"ן הנ"ל ולעתיד כולם ישתמשו ברוה"ק כמפורש בכתוב (יואל ג') והי' אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר, והיתכן שלא ראה את כל אלה, אך הוא הדבר, דמאתר שהגיה דעתו של הקב"ה נפסק ממנו שפע הדעת ורוה"ק ושב להיות כמו אנו היום, בעלי בחירה וטח מראות עינינו מהשכיל לבוטינו, אלא מי שזכה להשתמש ברוה"ק והנביאים הם לנו לעינים בכל דבר, ומ"מ כשמשיה אמר לישראל בשם ה' הסתכלו בשמים ובארץ וכו' דיבורו של הקב"ה עשה רושם, ושוב מי שנדבה לבו ובא להסתכל נפקחו עיניו לראות, וביכולת האדם להיות מעמיק והולך בהסתכלות עד אשר יראה העבירה לפניו כאש בוערה, ושוב אינו שייך לומר שהוא בעל בחירה, וכל הבהירה היא שהרשות נתונה בידו אם יפנה להסתכל ולהעמיק להתבונן בדבר או לחדול, לעומת שמעיקרא קודם חטא אדה"ר הי' שפע הדעת שופע ממילא ולא הי' צריך להעמיק בדבר כי הי' הכל נגלה לפניו, וכל עוד שלא הסיר את הדעת ממנו בכוונה כמו אז שהגיה דעתו של הקב"ה לא הי' נצרך להסתכלות, ועתה נהפוך הוא שבסתם הכל סתום אלא שע"י הסתכלות להתבונן בדבר נפקחו עיניו לראות, ומובן שפתיחת העינים היא לפי מסת ההסתכלות וההתבוננות בדבר: ומעתה מדוקדק לשון ספרי א"ל הקב"ה למטה אמור להם לישראל הסתכלו וכו', ולכאורה בלתי כובן למה האריך בדבר שהקב"ה א"ל למשה ולא סגי בדברים אחרים אמר משה לישראל, ולעולם ישנה אדם להלמינו בדרך קצרה:

אך הוא הדבר שבא להורות שלולא כי הי' אכר לא הי' ביכולת האדם להסתכל עד שתסתלק מיניו הבהירה, אלא כי הי' דיבר ודיבורו עושה רושם וכנ"ל, ועוד עפ"י מה שהגדנו במק"א שכל שבא עליו ציווי השי"ת הרי האדם עושה בשליחות ה' וכת המשלח בשליח ע"כ אין דבר עומד בפניו, וכברשי

(פ' נצבים) אילו אמר לנו עשו סולמות ועלו אחרי' לשמים ללמדה היינו צריכין לעשות כן, אף שזה נמנע מבו"ד, מ"מ אילו היינו מצטוים ע"ז באמת היינו יכולין, וכן הוא בענין הסתכלות הזאת, ויהי' הקו"ח מה אלו שלא נעשו לא לשכר ולא להפסד וכו' ואין חסין על בניהם ועל בנותיהם וכו' אתם שאם זכיתם וכו' עאכ"כ וכו', היינו שהי' לכם להתאמץ ולהסתכל כנ"ל:

י ערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעיריים עלי דשא וכרביבים עלי עשב, ובספרי ר"א בנו של ר' יוסי אומר אין יערוף אלא לשון הריגה שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל מה עגלה מכפרת על שפיכת דמים כך ד"ת מכפרים על שפ"ד: ויש להבין דכיון דאמרת דיערוף הוא לשון הריגה א"כ תצטרך לומר שדברי תורה הם ההורגים ואיך תדרוש מינה שתורה מכפרת על שפ"ד, ואם באת לדרוש גו"ש, כך הי' צ"ל מה עריפה שנאמרה להלן מכפרת על שפ"ד אף עריפה שנאמרה כאן מכפרת על שפ"ד, אבל כשבאת לדרוש משמעותי דקרא משמע שד"ת הם ההורגים ואיך יתכן זה, ובש"ס תענית (ז'), דורש כן על הלומד תורה שלא לשמה, ואינו מסיים כלל מה עגלה ערופה מכפרת, אבל דברי הספרי צריכים ביאור:

ו ונראה לפרש דהנה כ"ק אבי אדמו"ר וצללה"ה הגיד מה שתורה נקראת לקח כמ"ש (משלי ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם, משום שד"ת מועילים לאדם כפי מסת הלקיהה שלוקח את דברי התורה, בכמה חיות והתלהבות ורגש הנפש, עכ"ד, ובפשיטות גם תיבת לקחי הכתובה כאן נמי פירושה הכי, ויש עוד לומר עפ"מ שהגיד הוא וצללה"ה במק"א שתיבת לקיחה פירושה הגבהה, ומייתי לה מדכתיב בלולב ולקחתם ובש"ס (סוכה כ"ב), מדאגבהי, עכ"ד, ועשיתי לו סמוכים מדברי המדרש (ב"ר פט"ז) בפסוק ויקח את האדם ויניחהו בג"ע ויקח עילה אותו, וכן בפסוק ותוקח האשה בית פרעה הנאמר בשרה,

וכן הביא המדרש כמה פסוקים כמותו, הוא ענין הגבהה גשמית או רוחנית, לפרש גם כאן לקחי הגבהתי, היינו מגביהין את האדם ומעלין אותו, ומ עצמו ד"ת מכפרין, כי מן העוונות מלאכי משחית והם מטמטמין את לו ומכבידים אותו ומוצצין ממנו את לש ומוזה כל חיותם, וכאשר ד"ת מגביהין אותו, ומלאכי משחית אלו נשאריב] כי א"א להם לעלות ג"כ כי כתיב (ה' לא יגורך רע] וממילא נפסקה ונעשו כלא היו, וזהו ענין הכפרה מכפרים, ובודאי שהגבהה זו שד"ת ומגביהין אותו היא לפי מסת רגש הלימוד כפירושו של כ"ק אבי ז בתביבת לקח כנ"ל, והא והא איר ולפי האמור יתפרשו בטוב דברי הסו שאין יערוף אלא לשון הריגה וה מכפרין חדא מילתא היא, שבמה את האדם נעשות שתי הפעולות יחד, החיצונים ומלאכי משחית שנבראו ב נפסקת חיותם ונהרגין, וזה עצמו היא כי כפרה היא לשון קינוח והסרה הרעים האלו נעדרים ממנו:

ו ובוזה יש לפרש דברי המדרש (פ' נצ ברעתכם נתתי לכם את התו לטובתכם שהרי מלאכי השרת נו ונעלמה מהם, וכבר דקדקנו מה הי שניתנה התורה לרעתם, ועוד הרי כל שבעולם בזה ובבא תלויין בתורו אפשר שתהי' לרעתם ח"ו, ועוד נ ממלאכי השרת שהרי לא ידעו ערכה, לא לרעתכם היינו לדחות את הי מהאדם, אלא לטובתכם היינו להג את חלק הטוב, והראי' ממלאכי השו בהם חלק הרע לדחות, ועדיין אין שהרי ד"ת מכפרין על האדם ומג מחלק הרע, ובמדרש (שיה"ש"ר פ"א נמשלו למים מה מים מעלין או מטומאה לטהרה כך ד"ת, ובוזה"ק ו) לא אתדכי בר נש לעלמין אלא דאורייתא:

גות
כין
ילו
וכן
מה
כו'
תם
הי'

תי
עלי
אין
שם
על
ד:
שון
ורה
ורה
ש.
רת
רת
תי
תכן
ומד
גלה
כים

יור
את
תתי
גסת
זיות
גם
הכי
היה
ייתי
זוכה
כים
את
וכן
זרה.

וכן הביא המדרש כמה פסוקים כמוהו, ובכולם הוא ענין הגבהה גשמית או רוחנית. וכן יש לפרש גם כאן לקחי הגבהתי, היינו שד"ת מגביהין את האדם ומעלין אותו, ומטעם זה עצמו ד"ת מכפרין, כי מן העוונות נבראו מלאכי משחית והם מטמטמין את לב האדם ומכבידים אותו ומוצצין ממנו את לשד חיותו ומוזה כל חיותם, וכאשר ד"ת מגביהין ומעלין אותו, ומלאכי משחית אלו נשארים למטה | כי א"א להם לעלות ג"כ כי כתיב (תהלים ה) לא יגורך רע] וממילא נפסקה חיותם ונעשו כלא היו. וזהו ענין הכפרה שד"ת מכפרים. ובודאי שהגבהה זו שד"ת מעלין ומגביהין אותו היא לפי מסת רגש וחיות הלימוד כפירושו של כ"ק אבי זצלה"ה בתיבת לקח כנ"ל, והא והא איתא:

ולפי האמור יתפרשו בטוב דברי הספרי דהא שאין יערוף אלא לשון הריגה והא שד"ת מכפרין דהא מילתא היא, שבמה שמעלין את האדם נעשות שתי הפעולות יחד, שכחות החיצונים ומלאכי משחית שנבראו בעוונותיו נפסקת חיותם ונהרגין, וזה עצמו היא הכפרה. כי כפרה היא לשון קינוח והסרה שכחות הרעים האלו נעדרים ממנו:

ובזה יש לפרש דברי המדרש (פי' נצבים) לא לרעתכם נתתי לכם את התורה אלא לטובתכם שהרי מלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהם, וכבר דקדקנו מה הי' הס"ד שניתנה התורה לרעתם, ועוד הרי כל הטובות שבעולם בזה ובבא תלויין בתורה, ואיך אפשר שתהיי' לרעתם ח"ו, ועוד מה ראי' ממלאכי השרת שהרי לא ידעו ערכה. ופירשנו לא לרעתכם היינו לדחות את חלק הרע מהאדם, אלא לטובתכם היינו להגביה את חלק הטוב, והראי' ממלאכי השרת שאין בהם חלק הרע לדחות. ועדיין אינו מובן, שהרי ד"ת מכפרין על האדם ומנקין אותו מחלק הרע, ובמדרש (שיהש"ר פ"א) שד"ת גמשלו למים מה מים מעלין את האדם מטומאה לטהרה כך ד"ת, ובוזה"ק (ח"ג פ'): לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במלין דאורייתא:

אך לפי דברינו הנ"ל אין כאן קושיא כלל, דהא דד"ת מכפרין אין הפירוש שדוחין בעצם את חלק הרע, אלא שמעלין את האדם וממילא נעשה טהור, ופעולת התורה אחת היא בין שיש בו חלק הרע או לא, שאין בה פעולת הדחי' כלל אלא פעולת הגבהה והעלאה שזה שייך גם במלאכים אף שאין בהם רע כלל, ואף שהם עומדים ולא מהלכים מדרגא לדרגא, היינו משום שלא ניתנה להם התורה אבל לפי מה שנתאוו לתורה אם היתה ניתנת להם היתה להם נמי עלי' דרגא בתר דרגא, כי אין שיעור וסוף להעליות, ושייך ענין זה כמובן אפילו בגדול שבמלאכי השרת:

ולפי האמור יש לפרש הא דאיתא בש"ס ר"ה (י"ח), בחטא בני עלי בהא דכתיב אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, ואמרו ז"ל בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה, דהא דאינו מתכפר בזבח ומנחה משום גז"ד שיש עמו שבועה, והיינו שהיתה שבועה שלא יקנח ויסיר את החטא, שזה ענין כפרת זבח ומנחה שדוחין את החטא, ובוזה"ק שגם כחות חיצונים מסתפקים מעשן הקרבן ועי"ז מתפרשין, ובודאי יש כמה וכמה אנפי איך הם דוחין את העוונות ואין לנו עסק בנסתרות, ומ"מ דברי הכתוב ברור מללו שכתוב בהם לשון כפרה שהיא קנוח וסילוק, ועי"ז היתה שבועה שלא ידחה את הכחות הרעים אלו שנתהוו ע"י העוונות האלו, אבל ע"י תורה שהאדם נתעלה ונגבהה וכחות החיצונים ממילא נעדרים משום שנפסקה לחיותיהו, עי"ז לא היתה שבועה כלל:

ויש לומר דה"ה בכל מיני חטאים ואפי' באותם עוונות שקשה תשובתם ושבקצת מקומות שבוזה"ק שאינה מועילה להם תשובה, נמי ע"י תורה מכפרין, כי הא דאינה מועילה להם תשובה הוא משום דאסגי מסאבותא כ"כ לעילא עד שאין בכח התשובה לדחות החטא, וכי"ז כשבאין לדחות החטא, אבל ד"ת שאינן דוחין החטא אלא מגביהין את האדם שפיר מועילים ומועילים:

ובזוה יתפרשו דברי הספרי הנ"ל מה עגלה ערופה מכפרת על שפ"ד, כך ד"ת מכפרים על שפ"ד, שהכוונה על חטא זה רח"ל דאמרו ז"ל (גדה י"ג) שהוא כאילו שופך דמים ומתכפר בתורה, והיינו לא כפרת קנוה והסרה, אלא הגבהת ועליית האדם כנ"ל: ולפי האמור יש לפרש שיעור הכתוב יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי. דהנה ידוע דפעולת הטל היא לעורר לחות עצמית, שהרי טיפות הטל עולין לקראת התמה ואינן נשארות מהן בזרעים, אלא דביגי וביני עוררו את לחות הזרעים שבהם בעצם. וכן הנמשל באדם לעורר בו החיות העצמית שנטועה בו, אך כל עוד שכוחות התיצונים מוצצין את לשד חיותו כנ"ל אינה מועילה התעוררות החיות, שהרי הולכת לחיצונים. וזה שאמר יערוף כמטר לקחי ברישא שהוא לשון הריגה לכחות חיצונים, אח"כ תזל כטל אמרתי:

ויש לפרש בזה גם סיום הכתוב כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב, עפ"י מה שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה בהא דפירש"י שלשון דשא הוא עטיפת הארץ בעשבים ועשב נקרא כל קלה לעצמו, שדוגמתו באדם מועילים ד"ת בכלל ובפרט, עכת"ד. ולפי דרכנו יתפרש בטוב, והיינו ששני דברים אלו כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב מקבילין לשני דברים דלעיל מיני' יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, דענין הגבהת האדם ועלייתו זהו דבר הכולל לכל אדם בין שהיו עליו חבילות של עבירות או לא כנ"ל, שהפעולה איננה בפסולת רק באדם, אך מה שנותנין מן השמים התעוררות הדשה בלב אנשים זה אי אפשר לכולם בשוה אלא לכל איש ואיש כפי מה שהוא וכפי מה דמשער בלבי, וכידוע פירוש הוזה"ק (ח"א ק"ג) בפסוק נודע בשערים בעלה:

ויובן עוד יותר בהא דנמשל כטל שהוא רק לעורר החיות העצמית הנטועה בלבו, שלאו כל הלבבות נטועה בהם חיות על אופן אחד כמובן, שזה תלוי בתולדת האדם

ובתורה ומצוות הקודמין, ע"כ לעומת שאמר הכתוב יערוף כמטר לקחי שפירושו הגבהתי כנ"ל שזה בא מצד השי"ת ועל מקום שמצא מקום לחול הוא חל, אמר ע"ו כשעירים עלי דשא הוא בכלל, וכלפי שאמר תזל כטל שהוא כל חד כפי מה דמשער בלבי, אמר כרביבים עלי עשב לכל פרט ופרט כמו שהוא, ובאמת שיש כלל ופרט בכל אדם ואדם מדות וכוחות בכלל שנתעלין ונגבהין ע"י ד"ת, וכל מדה ומדה וכת בפרטות שבאה בו התעוררות וחיות אלקית:

ונראה עוד לומר שכלפי שני הענינים הנ"ל הם ימי ירחא שביעאה, דר"ה ויוהכ"פ הם כענין יערוף כמטר לקחי, וימי סוכות הם כענין תזל כטל אמרתי, דר"ה ויוהכ"פ מגביהין את האדם מבין הכחות הרעים, וממילא הפסולת נדחית, ובסוכות ניתנים באדם מוחין ודעת וחיות חדשה כבמדרש (ויק"ר פ"ל) ועם גברא יהלל י"ק מתפרש על סוכות:

וי"ל דכן הוא בכל שבת, דבהכנסת שבת כל ישראל נגבהין ונתעלין מתומריות ששת ימי המעשה עד שנעשה כאילו כל מלאכתך עשוי, וזהו כענין יערוף כמטר לקחי, ובשבת דיממא הוא כענין תזל כטל אמרתי:

L

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור. נראה לפרש עפ"י דברי אבן עזרא דשם שנה נגזר מלשון שינוי. והנה ידוע עוד דכל דבר נבחן רק מצד ההיפוך. ולמשל אם לא הי' חושך בעולם לא היתה ניכרת מעלת האור, וכן להיפוך אם לא הי' אור בעולם לא הי' נודע רעת החושך. וכן הוא בענין מהות הדורות, אם לא היו דורות טובים בעלי דעה ומדות טהורות בעולם לא היתה ניכרת פחיתות דור טהור בעיניו ומצואתו לא רחץ. וז"ש זכור ימות עולם והוא כאמרם ז"ל (שבת קי"ב): אם הראשונים כמלאכים אנו כבנ"א ואם הראשונים כבנ"א אנו כחמורים, ושניהם אמת, ובדורות מתחלפים שיש דורות שהיו כמלאכים כפי ערך דורות

שלאחריהם שנחשבים כבנ"א, וע"כ י לקראו לדורותינו בנ"א, ויש דורנו נחשבים כבנ"א, ומ"מ כאשר נעריכב דורותינו מוכרחים לומר שאנו כהם אך הערכת דורותינו לעומת הקודם שזאת לבד מביאה תועלת שלכל ידע שחסר לו משלימות האנושית ו חכם וצדיק בעיניו כמ"ש (ירמי' ו הנני נשפט אותך על אמרך לא חטו אין זה מספיק אלא עוד צריכין בשינוי הדורות מדוע נשתנה ולחפ הסיבה שהביאה לזה, ואין לתלות דוקא בראשי אלפי ישראל, כדמשמע (ר"ה כ"ה): דאם הדורות טובים יש להם ראשים ושופטים טובים עיי הוא במדרש שהראשים הם לפי הדו לפי הראשים, אלא יש לחפש אחר ע שנעשה בין הדורות שלא הרגיטו שינוי קל כזה ירדו פלאים, ויתאמז את השינוי הזה, וזה שאה"כ אחר זכ עולם בינו שנות דור ודור

ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל וגו'. הנה יש בדברים אלו מגולה שלא יסתפק בידיעה גריד שהביא מקרא דיוחזקאל (מ' ד') ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים ל שאחר הראי' ואחר השמיעה אם ג אליהם לבו אינו כלום. והלוא הדבר אם דברי מרע"ה שהיתה שכינה מתוך גרונו וכחו הי' יפה שדבו מקשת ירדו חדרי בטן, וכמו שה אדמו"ר הקדוש הרי"ם זצלה"ה מגו וידבר משה באזני כל קהל ישראל: השירה הזאת עד תומם, שתיבת ת על ישראל שעשאן תמימים, ואעפ"י להזהיר אותם שישמו לבבם לכל האלה, ואם לאו לא ישאו מאומה עאכו"כ הרואה בספר או השומע בע לא ישים לבו לכל הדברים להבו את לבו כמה הוא רחוק מדברים ה הוא נוטה, אין טרחתו עולה לכל